

A M. KIR. ERZSÉBET-TUDOMÁNYEGYETEM. *)

I.

P o z s o n y b a n .

Ha a történelem jogán egyetemünkkel kapcsolatban megemlékezünk a régi pécsi egyetemről, helyénvaló lenne, hogy megemlékezzünk a régi pozsonyi egyetemről is. Az 1912:XXXVI.törvénycikk a pozsonyi és debreceni új egyetemek szervezésének törvénybeiktatásáról ugyanis önkéntelen Máttyás király régi pozsonyi egyetemének történetére irányítja figyelmünket. A régi pozsonyi egyetem történetét és bibliografiáját azonban mellőzzük arra való hivatkozással, hogy azt Császár Mihály már megírta, részletesen feldolgozta, okirattárral és bibliografiai adatokkal ellátta s így Máttyás király nagyjelentőségű Academia Istropolitánája újabb művelődéstörténelmi irodalmunkban kellő monografikus és bibliografiai méltatásban részesült. (Császár Mihály: Az Academia Istropolitana, Máttyás király pozsonyi egyeteme. Oklevéltárral. Az új pozsonyi m.kir.Erzsébet-tudományegyetem megnyitása emlékére írta és kiadta-. Pozsony, 1914.Éder István ny.141 lap, 1 lev.8°)

A m.kir.Erzsébet-tudományegyetem történetére nézve nagyon értékes adatokat nyújtanak az egyetem 1914-1933.tanévi iratai. Ezek legnagyobb része csak legújabbban jelent meg. A pozsonyi időkre szóló adatok azonban részben hiányosak. Az egyetem alapítására és a későbbi időkre vonatkozó hivatalos adatok ugyanis kevés kivétellel a cseh hatóságnak adattak át. Ezt jelzi Lukinich Imre is, a budapesti egyetem professzora, egyetemünk volt tanára, az egyetem alapításának történetéről írt munkájában. (Lukinich Imre: Az egyetem alapításának története.Pécs, 1933.Dunántul ny.55 l.8°)

*) Részlet a szerzőnek "A régi pécsi és a m.kir.Erzsébet-tudományegyetem és bibliografiája" c.munkájából.

Az egyetem alapításának és az azt megelőző idők egyetemi mozgalmainak, valamint az egyetem későbbi életének igen rövid, de világos és áttekinthető rajzát, összefoglalását találjuk az egyetem 1914-1917. évekre szóló almanachjában (Történelmi visszapillantás.-A pozsonyi m.kir.Erzsébet-tudományegyetem almanachja. 1914-1917. 3-7. l.), továbbá az egyetem 1917-18. évi almanachjában (Történelmi visszapillantás.- A pozsonyi m.kir.Erzsébet-tudományegyetem almanachja az 1917-18. tanévről. 3-8. l.), Finkey Ferenc rektornak az orvostudományi kar megalakulása alkalmával mondott elnöki megnyitójában (Nyugati. Hir. 1918. ápr. 16. és 17. és a pozsonyi m.kir. Erzsébet-tudományegyetem 1917-18. tanévi irataiból. 47-60. l.), az "Annales"-ekben. (Lukinich Imre: Res et casus universitatis Posoniensis.- Annales universitatis litterarum reg. Hung. Francisco-Josephinae Kolozsvarensis atque universitatis litterarum reg. Hung. Elisabethinae Posoniensis de cursu scholastico a. 1920 habito, 9-11. l.), valamint az egyetem 1929-30. évi almanachjában. (A pécsi m.kir. Erzsébet-tudományegyetem almanachja az 1929-30. tanévre. 5-12. l.)- Az egyetem alapítására nézve részletesebb és az alapítás minden mozzanatára és előzményére kiterjedőbb Lukinich Imre professzor legújabb munkája, mely az Erzsébet-tudományegyetem kiadásában az 1933. év folyamán jelent meg (i. m. 1-55. l.) és amely a legapróbb részletekig tájékoztat bennünket azokról a mozgalmakról, melyeket Pozsony eljövendő egyeteme érdekében évtizedeken keresztül kifejtett, azokról a harcokról, melyeket nagyobb városaink folytattak a létesítendő egyetemért. A sajtó egy része ugyanis nagyon ellene volt a Pozsonyban felállítandó egyetem tervének s inkább Kassa, Debrecen, Pécs, Győr és főképpen Szeged mellett kardoskodott. A sajtó állásfoglalása miatt tényleg más városok kerültek egyidőre előtérbe, így különösen Szeged és Debrecen. Pozsony a támadásokkal szemben védekezett és érvelt. 1884-ben jelent meg Pávay Vajna Gábor tanulmánya, mely adatokkal igazolta, hogy Magyarországon Budapest után Pozsony az egyetlen és minden tekintetben alkalmas hely a gyakorlati orvostudományra, tehát a felállítandó egyetemi orvoskar és egyetem számára is, ellenben Szeged még évtizedek múlva sem fog rendelkezni az orvosi fakultás működéséhez szükséges feltételekkel. (Pávay Vajna Gábor: Pozsony és a harmadik egyetem. Pozsony, 1884.)

Az egyetem életének rövid összefoglaló történeténél futólag érintjük azokat a tényeket, melyekről hivatalos egyetemi kiadványaink hosszabban megemlékeznek és kissé részletesebben említjük meg azokat az eseményeket, melyekről alig van szó bennük.

Trefort Ágost volt kultuszminiszter foglalkozott először komolyabban a pozsonyi egyetem kérdésével. 1878-ban leiratot intézett gróf Eszterházy István pozsonyi főispánhoz az "esetleg" Pozsonyban létesítendő harmadik tudományegyetem tervéről. Ugyanakkor "pozsonyi tudományegyetemi bizottság" alakult s rövidesen elkészült "Pozsony város és Pozsonyvármegye felségfolyamodványa I. Ferenc József Őfelségéhez", aki Trefort miniszter és a Pozsony város és vármegye kérését kegyesen fogadta és felhatalmazta Trefort minisztert 1880. ápr. 15.-én kelt elhatározásával, hogy további alkotmányos lépéseket tegyen a harmadik "esetleg" Pozsonyban felállítandó egyetem létesítésére.- A képviselőház közoktatásügyi bizottsága 1883-ban foglalkozott a kérdéssel. A bizottság tagjai, köztük Barzoviczzy Albert előadó, a harmadik egyetem szükségességét hangoztatták a budapesti egyetem, különösen pedig orvoskarának túlszűfolttségére való tekintettel.- Az egyetem felállításának kérdése 1885-ben jut előbbre, mikor Trefort miniszter törvényjavaslatot készít "a pozsonyi orvostudományi kar felállításának megindításáról és az e célra szükséges póthitelt megadásáról." E törvényjavaslat szerint az 1885-86. tanévvel megnyitott volna már az orvosi kar első évfolyama s aztán fokozatosan a többi évfolyam s csak az ötödik évfolyam megnyitottakor lett volna a teljes egyetem (négy fakultással) törvényhozásilag elintézve.-

A szép terv keresztülvitele azonban abbamaradt Trefort miniszter betegsége, majd bekövetkezett halála miatt. A javaslat nem is került tárgyalás alá. Trefort utódai nem tartották szükségesnek a harmadik egyetem megnyitását. És a pozsonyi egyetem ügye közel két évtizedre lekerült a napirendről.- Közben 1894-ben jelenik meg Berzeviczy Albert "Közművelődésünk és a harmadik egyetem" c.munkája, mely határozottan állást foglal egy hamadik új egyetem mellett és ennek szék-helyéül Pozsonyt jelöli meg. (Finkey Ferenc: i.m.Nyugatm.Hir.1918. ápr.17. és Lukinich: i.m.1-40.)

Meg kell azonban jegyeznünk, hogy a nemcs versenyben a harmadik új egyetem elnyerhetéséért előjétől kezdve Pécs is ki vette a részét. Így a többek közt 1872-ben jelent meg egy "Nyílt kérelem a Pécselt felállítandó m.k.egyetem érdekében" (Több pécsi és baranyamegyei polgár megbízásából: egy pécsvárosi bizottsági tag.Pécs,1872. ifj.Madarász Endre ny.8 l.8°),mely nemcsak történelmi - a régi pécsi egyetemre való hivatkozással- és műveltségi indokokkal támogatja érvelését, hanem főképpen nemzetiségi szempontokból tartja kívánatosnak és szükségesnek egy új egyetemnek Pécselt való felállítását.

A legnagyobb lökést a pozsonyi egyetem és különösen az orvostudományi kar létesítésére a budapesti orvostudományi karnak 1906-ban a budapesti egyetem tanácsának 1910-ben történt határozott állásfoglalása adta meg. Míg ugyanis a budapesti orvostudományi karnak az 1886-87.évben 783 hallgatója volt, ez a szám évről-évre nagyon emelkedett. Az 1905-06.évben 1106-ra, az 1911-12.évben 2495-re, majd 1913-14-ben 3136-ra szökött fel.Ez a túlszűfolttság veszélyeztette az orvosképzés sikerét. Emiatt nyújtotta be gróf Zichy János kultuszminiszter a debreceni és a pozsonyi tudományegyetemek felállításáról szóló törvényjavaslatot a képviselőházhoz.

A javaslat két szakaszból állt és "Indokolása" nesteri módon fejtette ki a felső oktatásunk körül létező állapotokat, valamint az új egyetemek felállítására vonatkozó történetet. A maradandó becsü iratból csak a következő részt idézzük: "Az új egyetemeknek, melyeknek a jelen törvényjavaslat mintegy alapkövét teszi le, amikor egyrészt a régi egyetemek túlterheltségén könnyíteni fognak, másrészt a tudományok művelése, a magasabb szakképzettség számára új gócpontokat fognak alkotni: a magyar közművelődés ügyét lényegesen előbbre viszik. Folytonos, kitartó, előrelátó munkára, a nemzetnek, az egész magyar társadalomnak áldozatképességére és az összes egyetemi körök lelkes kötelesség teljesítésére lesz szükség, hogy a magunk elé kitűzött magasabb célt elérhessük". (Nyugatm.Hir.1912. jun.8.)

A lex Zichyana tárgyalása nem történt nyugodt pártközi viszonyok között. Rendőri beavatkozással, verckedéssel és revolvormerénylettel súlyosított exlex állapot, a házszabályok felfüggesztése, szolgáltatta az egyetemi javaslat elfogadásának parlamenti hátterét. Tisza István házelnök épp az előtte való ülésen távolította el karhatalommal az országházból az ellenzéket. Egyik kiváló hazai publicistánk e szavakkal jellemzi az akkori helyzetet: "Országgyűlésünk az oroszok jegyében élt hónapok óta. Az ellenzék hónapokon keresztül kiereszakarta azt, hogy ne lehessen ott tárgyalni; a többség pedig kétszer huszonnégy óra alatt kiereszakarta, hogy lehessen tárgyalni. A kettő közül választhat magának ki-ki temperaméntuma és meggyőződése szerint. Erőszak itt is, erőszak ott is. Erőszak nélkül egyik sincsen".

Az országház tere gyalogos és lovasrendőrökkel, katonákkal és csendőrökkel volt megszállva 1912.jun.5.-én, amikor Zichy János gróf vallás- és közoktatásügyi miniszter e szavakkal vezette be a pozsonyi és debreceni tudományegyetemről szóló törvényjavaslatot képviselőházi tárgyalásán: "Ha van valaki, aki sajnálja azt, hogy éppen ez a kulturális törvényjavaslat, ilyen atmoszférában és ilyen politikai viszonyok közt kerül tárgyalásra, én sajnálom legjobban..."

Az állami alapítás a javaslat 3.§-a értelmében 1912-től kezdve

10 éven át 2-2 millió vagyis 20 millió. Debrecen város alapítása 5 millió. Pozsony város alapítása 3 millió. Egy alapítvány, mely a pozsonyi egyetem részére áll rendelkezésre, 1 millió, végre az intercalaris Kanatok a szervezés nagy munkája alatt legalább egy milliót jelentenek. Így tehát 30 millió az, ami a törvényjavaslat szerint rendelkezésre áll és ez olyan summa, mellyel a két egyetem felállításának és szervezésének munkája a siker minden reményével megindítható. Az egyetemek a modern egyetem fogalmának megfelelően vannak tervezve és felszerelve mindazon intézményekkel, internátusokkal stb., amelyek az egyetem életét igazán intenzívvé, az életre mossze kihatóvá teszik. Mindkét egyetem teljes kiépítéssel, az összes fakultásokkal van tervbe véve.

A törvényjavaslat 1-7 §-át jun. 5.-én észrevétel nélkül egyhangulag elfogadták. - Simán folyt le az egyetemi törvényjavaslatnak tárgyalása a főrendiház jun. 17.-i ülésén is. Julius 7.-én szentesített és mint az 1912. évi XXXVI. törvénycikk került az Országos Törvénytárba. (Teljes szövege lásd: Budapesti Közlöny 1912. jul. 12. és Lukinich Inrc: i. m. 40-42. l.)

Igy Pozsony többévtizedes törekvései célt értek, óhajai teljesültek. Most már csak az izgatta Pozsony közvéleményét, hogy hol legyen az egyetem és mikor kezdi meg működését? Az elhelyezés ügyében megoszlott a város közönsége s mint jelezni fogjuk, hosszú, szinte véget nem érő viták folytak a kérdésről.

Ezeket megelőzőleg az egyetem elnevezése ügyében történt fontosabb lépés. Pozsony város törvényhatósági bizottságának több tagja 1911 decemberében azt indítványozta, hogy a Pozsonyban alapítandó egyetemnek Erzsébet-tudományegyetem legyen a neve. Az indítvány kezdeményezője Kunlik Emil, városi könyvtáros és törvényhatósági bizottsági tag (később egyetemi könyvtárigazgató), aki egyenlőre eltekintett indítványától, de 1912. febr. 5.-én az indítvány a városi képviselőtestület közgyűlése elé került. Az indítványt jellegzetességénél fogva szó szerint idézzük:

"Pozsony, a király és a nemzet akaratából tudományegyetemet fog kapni; az erre vonatkozó törvényjavaslat már foglalkoztatta az országgyűlés képviselőházának közoktatásügyi bizottságát és a legközelebbi jövőben törvényerőre fog emelkedni.

"A létesítendő két állami tudományegyetem egyikének Pozsonyban való felállítását a király Ő Felsége legfelsőbb elhatározásának, az ő rendületlen igazságérzetének és városunk iránt mindenha nyilvánult atyai szeretetének köszönhetjük. Királyunk szívéhez legközelebb állott és áll ma is felséges urunknak Istenben boldogult felcségo, Erzsébet, a magyarok megdicsőült királynéja, kinak nemzetünk iránt való meleg tetters rokonérzése viszont a legmélyebb hála és szeretet eltörölhetetlen betüivel vésődött hazánk minden hű fiának szívébe. Mindnyájan tudjuk, mily nagy része volt a felséges asszonynak abban, hogy az áldatlan félreértés hosszú, nyomasztó évei után létrejött a király és a magyar nemzet között az a kibékülés, melynek alkotmánypolitikai, közgazdasági és kulturális következményei arra képesítették a magyar államot, hogy most, a huszadik század második évtizedében, a már meglévő két magyar tudományegyetem mellé még kettőt alapíthasson és fenntarthasson.

"A magyar nemzetnek elévülhetetlen hálás tiszteletét nem fejezhetjük ki szebben, minthogy ha az egyik új egyetem nevét az áldott emlékü magyar királyné, Ferenc József királyunk Ő Felsége és nemzetünk közös védőangyala nevével hozzuk örök időkre szóló kapcsolatba.

"Városunk 1907 óta egyik kiváló helyévé vált a 700 évvel azelőtt itt Pozsonyban született Arpádházi Szent Erzsébet kultuszának, amely mindinkább egybeszővődött a néhai Erzsébet királyné iránt való rajongó tisztelettel és valóban lélekemelő módon nyert megtetsesülést akkor, amidőn felséges urunk királyunk Istenben boldogult ne-jének életnagyságu márványreliefjét egy pozsonyi művésznel városunk

most épülő Erzsébet-mléktemplom számára ajándékképpen elkészítette.

"Tudjuk, hogy a felállítandó pozsonyi egyetem elnevezése -jóllehet Pozsony szab.kir.város tetemes anyagi áldozatokkal járul annak létesítéséhez- nem minket illet, hanem a törvényhozást. Legkevésebbé sem kételkedhetünk azonban abban, hogy a király Ő Felsége előzetes beleegyezésének elnyerése után a magyar törvényhozás másik tényezője, az országgyűlés is örömmel fog hozzájárulni a pozsonyi egyetemnek nemzetünk legujabbkori története ama fennkölt női alakja után leendő elnevezéséhez, akinek neve hallatára minden magyar hazafi szíve az áhitatszerű tisztelet és szeretet érzelmeitől szokott megdobbanni.

"Mindozeknél fogva városunk törvényhatósági bizottságának alulírott tagjai annak folyó évi febr.5.-én tartandó közgyűlése elé a következő indítványt terjesztjük:

"Mondja ki határozatilag a törvényhatósági bizottság, hogy a magyar kir.kormány útján feliratot intéz apostoli királyunk Ő Felségéhez azzal a hódolatteljes kérelemmel: kegyeskedjék megengedni, hogy a létesítendő pozsonyi egyetem örök időkre a "Magyar Királyi Erzsébet-Tudományegyetem" nevet viselhesse. (Nyugatm.Hir.1912.febr.6.)

Az 1912.febr.5.-én tartott közgyűlés egyhangú lelkesedéssel fogadta ezt az indítványt, - melyet Kumlik Emil kezdeményezésére előzőleg a Westungarische Grenzboten c.pozsonyi lap propagált, - és kimondotta, hogy a város feliratban kéri meg a vallás- és közoktatásügyi minisztert, hogy egyetemünknek néhai királyasszonyunkról való elnevezése iránt előterjesztést tegyen Ő Felségének. (U.o.) A város a közgyűlési határozat értelmében meg is szerkesztette feliratát, ezt azonban nem a magyar kormány közvetítésével, hanem közvetlenül a királyi kabinet iroda útján terjesztette a király elé 1912 március végén. (Nyugatm.Hir.1912.márc.27.)

A válasz Zichy vallás- és közoktatásügyi miniszter útján éppen szent Erzsébet és a boldogult királyné nevénapján érkezett meg Pozsony polgármesteréhez és ugyanazon napon jelent meg (nov.19.) a "Budapesti Közlöny"-ben is a hivatalos közlemény, hogy Ő Felsége megengedte, hogy a felállítandó pozsonyi egyetem a "Magyar Királyi Erzsébet-Tudományegyetem" nevet viselhesse. (Nyugatm.Hir.1912.nov.20.)

Az immár "M.kir.Erzsébet-tudományegyetem" elhelyezése ügyében megindult viták tovább folytak. A kultuszminiszter kiküldöttei többször megfordultak Pozsony városában, hogy megtekintsék a javaslatba hozott telkeket. Mindamellet a döntés húzódtott. Hosszu hónapok teltek el anélkül, hogy a többször kilátásba helyezett döntés bekövetkezett volna. A város polgársága egyideig ellentétben volt a minisztérium főiskolai ügyosztályával az elhelyezést illetőleg. Utóbb azonban elsimultak a viták az ötféle elhelyezést illetőleg s a pozsonyi közönség megnyugodott volna bármilyen miniszteri határozatban, csak lássa már egyszer egyetemét. - Végre is Jankovich vallás- és közoktatásügyi miniszter 1913.okt.11.-én, amikor az Erzsébet királyné emléktemplom felszentelésekor Pozsonyban volt, döntött az elhelyezés kérdésében. Kijelentette, hogy az egyetem jogi és bölcsészeti fakultása már a jövő (1914-15) iskolai tanévben megnyílik. Ez a két fakultás ideiglenesen a régi főgimnáziumi épületben nyer elhelyezést, amelyen a célból meg fogják tenni a legszükségesebb átalakításokat. Az orvosi fakultást a Lanfranchi-féle telken létesíti a kultuskormány s az idevonatkozó terveket még a tél folyamán fogja elkészíttetni, úgy hogy 1914 tavaszán megtartható legyen a pozsonyi egyetem alapkövetélteli ünnepélye. Mivel azonban az orvosi karhoz tartozó épületek létesítése hosszabb időt igényel, azért ennek megnyitását csak az 1916.év őszére tervezi. Utoljára kerülne ezután sor az egyetem belteleki részének felépítésére a Schiffbeck-Étabwasser-féle telektömbön, ahova az eddigi megállapodás szerint a jogi- és a bölcsészettakar részére emelnek majd épületeket s oda tervezik az egyetemközponti épületét. Addig is, míg az építési munkálatok megindulhatnak, az Eszterházy-palotában fognak az összes irodák elhelyezést találni". (Nyugatm.Hir.1913.okt.12.-Lukinich i.m.). - A miniszter ezen döntése

azonban hamarosan módosult, miután a város javaslatára Tóth Lajos miniszteri tanácsos Pozsonyban újból helyiszemlét tartott s a régi gimnázium sötét épületét "még ideiglenesen sem tartotta alkalmasnak az egyetem céljaira" s a jogakadémia helyiségeiben való ideiglenes elhelyezés tervét vetette fel. 1914 febr. 22.-én ennek megfelelően történt döntés, t. i. hogy "az akadémiai könyvtárt kihelyezik az épületből és ideiglenesen a régi gimnáziumban helyezik el, az akadémiai könyvtár által igénybevett temeket pedig tantermekké alakítják át". (Lukinich: u. o.)

Javában tartottak a tervezetések és rendelkezések, amikor 1914 jun. 28.-án gyilkos politikai merénylet történt Sarajevóban a trónörökös pár ellen. Vigasztalanul beborult körülöttünk a látóhatár. A július 26.-i mozgósítás, a július 28.-i hadüzenet a szerbeknek, a július 29.-i csatározások a Drina mentén gyorsan követték egymást. Előjátékaik voltak a nagy, csakhamar három világrészre átharapódzó világháborúnak. Vérbeborult a világ. S nem lehetett tudni, hogy mi lesz a katasztrófális körülmények között az újonnan alapított egyetem sorsa, nem válik-e vajjon reménytelenné?

A kulturtevékenység és fejlődés folytonossága azonban nem akadt meg a váratlanul ránk szakadt viharos idők forгатagában. Jankovich Béla kultuszminiszter folytatta az 1912:XXXVI. t. c. végrehajtását. Az 1914. év nyarán a pozsonyi kir. jogakadémiát egyetemi karrá emelte. S miután előzőleg már három orvosprofesszort kinevezett, Velits Dezső dr. pozsonyi bábaképezdei igazgatót és udvari tanácsost és Herzog Ferenc dr. és Bakay Lajos dr. budapesti egyetemi magántanárokat (Budapesti Közlöny 1914. febr. 6., Nyugatm. Hir. 1914. jan. 29. és febr. 7.), 1914. aug. 26.-án kinevezte a jog- és államtudományi kar tanárait is, valamint két bölcsészeti tanárt. Ezek: Polner Ödön dr., a közjog és politika nyilvános tanára (az 1915-16. év rektora és jogikari dékánja), Kérészy Zoltán dr., a magyar és európai jogtörténet nyilvános és az egyházjog jogosított tanára, Falcsik Dezső dr., a polgári törvénykezési jog nyilvános, a magyar közigazgatási és pénzügyi jog jogosított tanára (az 1914-15. év rektora és jogikari dékánja), Kovács Ferenc dr., a közigazgatást és pénzügytan nyilvános tanára, szőlősi, szilasi és laki Pázmány Zoltán dr., a római jog nyilvános tanára, Balásfalvi Kiss Albert dr., a magyar és osztrák magánjog nyilvános tanára, sipeki Balás Károly dr., a közgazdaságtan és statisztika nyilvános tanára s a pénzügytan és a magyar pénzügyi jog jogosított tanára, pilismaróti Bozóky Géza dr., a kereskedelmi és váltójog nyilvános és a csődjog jogosított tanára, csikszentmártoni Bochkor Mihály dr., az egyházjog nyilvános, a magyar és az egyetemes jogtörténet jogosított tanára, Ereky István dr., a közigazgatási jog nyilvános, a jogbölcsélet és statisztika jogosított tanára, Tuka Béla dr., a jogbölcsélet és nemzetközi jog nyilvános, a magyar közjog és politika jogosított tanára, Degré Lajos dr., a büntetőjog és eljárás nyilvános tanára. Ugyanekkor a szervezés alatt álló bölcsészeti karon csak két tanárt neveztek ki: Hodinka Antal dr.-t a történet nyilvános tanárává és Komis Gyula dr.-t a bölcsészet nyilvános tanárává.

Igy az 1914-15. tanévben csakis a jog- és államtudományi kar alakulhatott meg, az orvostudományi és bölcsészeti kar nem. Addig, míg a többi kar megalakulása bekövetkezett, az egyetem rektori jogkörével a vallás- és közoktatásügyi miniszter 118177/1914. sz. rendelete szerint a jog- és államtudományi kari dékán volt felruházva.

Időközben jelent meg, az 1914 július 25.-én kelt legfelsőbb jóváhagyás alapján, a két új egyetem szervezetéről, tanulmányi és vizsgarendjéről szóló szabályzat.

Az egyetem 1914 október 3.-án kezdte meg működését, mikor is az 1914/15. tanévet megnyitották. Falcsik Dezső rektor megnyitó beszédében hangsúlyozta, hogy a rendkívüli időkben csak zajtalan munkának van létjogosultsága és ezért nem lenne helyénvaló, ha az egyetem megnyitását nagyobb szabású ünneppé avatnák. A világháború dúlása miatt az ünnepélyes megnyitást egy boldogabb, szebb időre, békés napokra bizván, a kormány intencióival összhangban, a megnyitást a

legszükébb házi, mondhatni, családi körben kívánták megtartani. (Falcsik Dezső rektor beszéde. - A pozsonyi m.kir. Erzsébet-tudományegyetem 1914/15. tanévi irataiból. 5-8. l.)

Az idő komolyságának megítélésére jellemző az a tény, hogy a budapesti tudományegyetemen 1914/15. tanévben a hagyományos tanévnyitó ünnepély egészen elmaradt s a rektori beszámoló és székfoglaló beszédeket nem tartották meg.

Ugyancsak szűk házi körben ünnepelte az Erzsébet-egyetem első Erzsébet ünnepét is (lásd: Falcsik Dezső rektor beszéde dicsőült Erzsébet királyné emlékezetére. - A pozsonyi m.kir. Erzsébet-tudományegyetem 1914-15. tanévi irataiból. 1. füz. 11-14. l.). A komor idő rányomta bélyegét mindenre, a külső megnyilvánulásokra főképpen. A pozsonyi napilapok alig szólnak az egyetem eseményeiről, vagy ha igen, csak kisebb hírek formájában. Mindent és mindenkit a háború izgató, világraszóló és birodalmakat rengető eseményei kötnek le. - Az egyetem életében a takarékosági szempontok kezdenek mindinkább mérvadókká lenni s késleltetik az egyetem kiépítését. A háború érezhető nagyon a hallgatóság létszámán is. Az ifjúság zöme fegyverrel védi a hazát. S a könyörtelen halál szedi áldozatait nemcsak a hallgatóságból, hanem elragadja a tanári kar egyik kiválóságát is. Degré Lajos dr., a büntetőjog tanára, népfelkelő hadnagy, aki önként jelentkezik a harctérre, 1915. márc. 6.-án a galíciai Dvernik község közelében hal hősi halált. Ugyancsak a harctéren leli hősi halálát az egyetem nagyképzettségű könyvtártitkárja, dr. Persián Kálmán, népfelkelő hadnagy. (Falcsik Dezső dr. rektor beszámoló beszéde az egyetem 1914-15. tanévéről. - A pozsonyi m.kir. Erzsébet-tudományegyetem 1915-16. tanévi irataiból. 1. füz. 5-14. l.)

Az 1915-16. tanév megnyitása 1915. nov. 21.-én már a háború megszokottságára mutat. Ez a változás okozza, hogy az egyetemi tanév megnyitása, az előző évvel szemben szélesebb körben történik. Az ünneplés azonban még mindig csak a tanév megnyitására szorítkozik s nem jelenti az egyetem, mint új tanintézet megnyitásának megünneplését. Ezt megakadályozta az időközben kitört háború s a kormány erre még mindig nem látta az időt elérkezettnek. (Polner Ödön rektor székfoglaló beszéde. - A pozsonyi m.kir. Erzsébet-tudományegyetem 1915-16. tanévi irataiból. 1. füz. 17-32. l.) - 1915. nov. 21.-én mondja Finkey Ferenc emlékbeszédét Degré Lajos felett s ugyanekkor történik az Erzsébet-egyetem első doktoravatása is. (Komlóssy Károly államtudományi doktorrá avatása.)

Az 1915-16. és 1916-17. tanév az egyetem további kiépítésének jegyében folyik. Sürgetik a bölcsészeti és orvosi kar kiépítését. E végből törekszenek véglegesen megoldani az egyetemi telek kérdését is. Ez az 1916-17. év folyamán sikerül. A már régebben megszerzett Schiffbeck-féle telken és Aspremont-Esterházy palotán kívül az egyetem elhelyezésének céljára megszerzik a katonai kincstártól a helyőrségi kórházat (volt primási nyári palota) tágas parkjával s az Esterházy-gyakorló térrel együtt. Ezenkívül Pozsony városa elhatározza, hogy megveszi egy millió ötszázezer korona költséggel a három szomszédos telektömböt, (az Esterházy-tér és József utca, továbbá az Esterházy-tér és a Kapás utca, valamint a Kapás utca és a Hadapród utca között), hogy ezáltal az egyetem olyan elhelyezést nyerjen, mely a tudományos követelményeknek teljesen megfelel. - A testnevelési telepet a városi sporttelepen túl fekvő régi ó-ligeti lövöldében s a hozzá tartozó területen akarják megvalósítani.

Ahogy az egyetem elhelyezésére szolgáló telkek kérdése szerencsés megoldáshoz jutott, megtörtént az egyetem felavatása is. Ez az 1916-17. tanév legkiemelkedőbb eseménye. 1916. november 19.-én dicsőült Erzsébet-királyné nevenapján, volt az avató ünnepség. I. Ferenc József apostoli király képviselőjében Albrecht főherceg mondott avató beszédet; résztvettek és felszóltak Csernoch János hercegprimás, báró Krobotin Sándor hadügyminiszter, Jankovich Béla vallás- és közoktatásügyi miniszter; Kérészy Zoltán egyetemi rektor tartotta

az ünnepi beszédet, Brolly Tivadar Pozsony város polgármestere pedig üdvözlő beszédet. (Az Erzsébet-tudományegyetem 1916. nov. 19.-én tartott avató ünnepsége alkalmával mondott beszédek. - 4 pozsonyi m. kir. Erzsébet-tudományegyetem 1916-17. tanévi irataiból. 2. füz.)

Ezen az emlékeztetés napon, melynek fényét fokozta Izabella kir. hercegnő, Gabriella és Alice kir. hercegnők, számos főméltóság és előkelő közönség megjelenése, már láthatók voltak az építési tervek is. (Egy részük -dr. Scheibnertől- a pécsi központi egyetemi épület első emeletén és az egyetemi könyvtárban van kifüggesztve.) A világháború miatt azonban el kellett halasztani az építkezés megkezdését.

Ebben a tanévben halt meg I. Ferenc József apostoli királyunk. (1916. nov. 21.-én) Emiatt az egyetem 1916. dec. 14.-én gyűlést tartott, melyen Falcsik Dezső professzor mondott emlékbeszédet.

Az 1916-17. tanév eseményeihez tartozik: tiz jogi szeminárium felállítása az államtudományi kar 1915-16. határozata értelmében.

Ugyanezen évben egy nemesszívű emberbarát, Gárdos János dr., volt budapesti orvos, milliók alapítványának az Erzsébet-egyetemet illető körülbelül 16.000 koronát kitevő kamatainak felhasználásával megnyílik a Mensa Academica. Tervezik az egyetemi diákokthoz kiépítését.

A tanári karban változás: Bochkor Mihályt, a jog és államtudományi karon az egyházjog ny. r. tanárát, Öfelsége 1917. máj. 30.-án a kolozsvári Ferenc József egyetemen üresedésben levő jogtörténeti tanszékre nyilván. r. tanárrá nevezte ki.

Közben a véres harc, az egész világot betöltő élet-halál küzdelem csak tart tovább. A világháború tombol. Az egyetem hallgatói közül sokan hősi halált halnak, megsebesülnek vagy fogságba jutnak. A háború okozta átmeneti idő hosszú. Az egyetem tanári kara hiába próbálkozik a második, majd a harmadik évben, hogy az orvosi kar és a bölcsészeti kar megnyitható legyen, a háborús események miatt nem megy az egyenlőre. Míg végre a harmadik tanév végén vagy inkább a negyedik tanév elején sikerült az egyetemet megrokkant helyzetéből a fejlődés útjára terelni. 1917. június végén Apponyi Albert gróf lesz a kultuszminiszter. Az ő tetterejének volt köszönhető, hogy a hosszas küzdelem és sok akadály leküzdése után az 1917-18. tanévben megvalósulhatott az orvostudományi és bölcsészeti kar is. 1918. január elején terjesztették fel az egyes szakbizottságok jelöléseiket az új orvostudományi és bölcsészeti tanszékekre.

Előbb a bölcsészeti tanárok kinevezése történt meg (1918. márc. 10.-én). A már 1914. aug. 26.-án kinevezett Hodinka Antal dr. és Kornis Gyula dr. professzorokon kívül a bölcsészeti kar új tanárai lettek: Zolnai Gyula dr., a magyar és összehasonlító finn-ugor nyelvészet ny. r. tanára (előzőleg 1906-tól a kolozsvári Ferenc József-tudományegyetem tanára), Gyomlay Gyula dr., a classica philológia ny. r. tanára, Vári Rezső dr., a classica-philologia nyilván. r. tanára, Császár Elemér dr., a magyar irodalomtörténet nyilván. r. tanára, Prinz Gyula dr., a földrajz nyilván. r. tanára, Lukinich Imre dr., az egyetemes történelem nyilván. r. tanára, Wessely Ödön dr., a pedagógia nyilván. r. tanára, Thienemann Tivadar dr., a német nyelv és irodalom nyilván. rendkívüli tanára, a francia nyelv és irodalomtörténet mb. tanára.

A bölcsészeti-, nyelv és történettudományi kar 1918. márc. 17.-én alakult meg tiz taggal s választotta meg az egyetemi Szervezeti Szabályzat 19. és 23. §-ai alapján dékánját (Kornis Gyula dr.) és pro-dékánját (Zolnai Gyula dr.).

Az orvostudományi kar tanárait is kinevezték rövidesen. (1918. apr. 3.-án). Ezek a már 1914. jan. 1.-én kinevezett Velits Dezső, Herzog Ferenc és Bakay Lajos professzorokon kívül: Pékár Mihály dr., az általános kör- és gyógytan nyilván. r. tanára, Fenyvossy Béla dr., a közegészségtan nyilván. r. tanára, Reuter Camillo dr., az elmekör- és gyógy-

tan nyilv.r.tanára, Heim Pál dr., a gyermekorvostan nyilv.r.tanára, Entz Béla dr., a kórbonctan nyilv.r.tanára, a törvényszéki orvostan mb.előadója, Veress Ferenc dr., a bőr- és bújakórtan nyilv.r. tanára, Mansfeld Géza dr., a gyógyszer-tan és gyógyszerismeret nyilv.r.tanára, ifj. Imre József dr., a szemészet nyilv.r.tanára.

Az orvostudományi kar megalakulása 1918. április 14.-én történt. Orvoskari dékán Pekár Mihály dr., prodekan Fenyvessy Béla dr. lett.

A három megalakult kar dr. Finkey Ferencet választotta rektorra, dr. Hodinka Antalt pedig prorektorra.

Mind a bölcsészeti kar, mind az orvostudományi kar megalakulása ünnepi közgyűlés keretében történt. (A pozsonyi m.kir. Erzsébet-tudományegyetem 1917-18. tanévi irataiból. III. füz.) Finkey Ferenc rektor örömmel jelezte a fordulópontot, melyet az új karok jelentettek az egyetem életében, melyek az egyetemet tulajdonképpen teljessé tették, mert "három fakultás már valóságos egyetem". Harminchét egyetemi tanszék volt ekkor rendszeresítve és ezek egy üresedésben levő jogkari katedra és pályázat alá bocsátott négy új orvoskari tanszék kivételével be is töltve. (U. o.)

A háborús nehézségek miatt az átmeneti korszakra kiszemelt helyiségek nem voltak azonban úgy berendezhetők, hogy a megalakult orvosi fakultás is megkezdhesse volna mindjárt működését. Csak a bölcsészeten kezdődhetett meg az előadás az 1917-18. év második felében. Az orvoskaron 1918. szeptemberében vált ez lehetségessé az állami kórházban, mely ugyanebben az időben már ki lett bővítve, többek közt a Schiffbeck telken volt és átalakított bérházzal is.

Tervbe volt véve még egy negyedik fakultás is. (Nyugatm. Hir. 1918. apr. 17.) Ennek a negyedik fakultásnak a mennyiség-tan-termesztudományi és mezőgazdasági karnak, egyenlőre szintén ideiglenes helyiségekben leendő megnyitása iránt az egyetemi tanács 1918. augusztus 29.-én tartott ülésében tett felterjesztést a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez.

Folyt a szorgos munka diákjóléti ügyekben is. "Egyetemi Diákotthon" létesült, mely egyenlőre a régi Aspremont-Esterházy (Schiffbock) féle palota (Kórház u. 52. sz.) első emeletének közepén és balszárnyán és az ettől nem messze, a Széchenyi és Temető utca sarkán levő épületben (volt elektrotechnikai szakiskola) nyert elhelyezést, egyenlőre 100 létszámmal (szabályzattal).

Az 1918. év nyarán pótszemesztert tartottak katonahallgatók számára, miként a többi egyetemen. Majd az őszi folyamán az orvosi karral együtt immár mind a három fakultás sokra jogosító reménnyel megkezdte működését. A tanév megnyitása 1918. október hó 5.-én történt, amikor a nagy világküzdelemben a közép-európai hatalmak ereje - fényes haditettek után - hanyatlóban volt és érezhetők a vészfelhők, melyek kezdtek hazánk ege fölé tornyosulni. Polner Ödön rektor megnyitó beszédében már világosan sejtette ezeket a viharfelhőket. Találó erővel mutatott rá arra az aknamunkára, melyet lelkiismeretlen felbujtók folytattak a természeti és gazdasági viszonyoknál fogva, évszázadok, sőt évezredek át, hozzánk tartozó és velünk békességben élő nemzetiségek közt, kiszámítottan izgatva őket szabadságuk elnyomásának hazug jelszavával. Jelözte, hogy ezek a hazug jelszavak és rágalmozó állítások milyen veszélyeket rejtenek, hogy hazánkat a szétrobantás veszélyének teszik ki; szükség lenne ezért sürgős ellensúlyozásra, a hiszekény nemzetiségek meggyőzésére és a nemzetiségi viszonyok olyan szabályozására, mely megszünteti az aknamunka államveszélyeztető jellegét (Polner Ödön rektori székfoglaló beszéde. - A m.kir. Erzsébet-tudományegyetem 1918-19. tanévi irataiból. I. füz. 1-25. l.)

Ki hitte volna azonban, hogy e sejtelemre a katasztrófális események oly zuhatagszerűen következzenek?

Október végén kitört a magyar forradalom. Ugyanazon időben megtörtént a cseh-tót köztársaság proklamálása is (okt. 28.) Mindkét esemény nagyon közeli érintette egyetemünket. Megindult a nagy bomlás és a végzetes átalakulás. A ködös novemberi szürkességben ott szomorkodott a magyarság arcán a "mi lesz" kérdése. E pillanatok a katonai lelkekben, ki e bomlás komoly horderejét megértette, szánalmas

látványt nyújtottak. A nekiszabadult s éveken át lefojtott energia kirobbant a tömegekből és futni, rohanni készítette a katonarendszer magánzárkáiba csukott ént s menekült mindenki haza onnan, hol a komoly, a magyarságért komoly munkának kellett volna ekkor megindulnia.

Volt ellenségeink, az entente hatalmak már nem harcoltak ellenünk. Beérték a fegyverszüneti megállapodásokkal, azok pontos keresztülvitelével, szigorú ellenőrzésével, de a fegyverszünet aláírása óta új ellenfeleink támadtak azokban, akikkel mint az osztrák-magyar monarchia kiegészítő részeivel négy és fél éven át együtt küzdöttünk vagy legalább is együtt kellett volna küzdenünk a közös ellenség ellen. A horvátok elszakadtak tőlünk. Ellenünk támadtak a csehek is, akik a háboruban mindenkori ellenségeink érdekeit szolgálták. Ugyanugy a románok és a szerbek.

A háborús szenvedésekben kimerült, ezernyi megpróbáltatás folytán elfásult magyar nemzet alig volt képes megérteni a rohamosan lezajló eseményeket. Rémüldözve állt az új helyzettel szemben. Még nemrég a volt kormány és a sajtó azt hirdette, hogy fényes jövő vár Magyarországra, ha törhetetlenül kitart, aztán jöttek mások, akik megváltást és örök boldogságot ígértek a magyar nemzetnek, ha a pacifista vezérek után indulva sürgősen befejezi a háborút s őszintén megbékül az ententevel. Károlyiék alatt azonban nyilvánvalóvá lett, hogy a "jóakarú entente" még szomszédaink vakmerő garázdálkodásától sem akart megmenteni.

A szerencsétlen fordulatnak végeredményben akkori kormányunk volt az oka. Volt ugyanis a Károlyi kormánynak egy hadügyminisztere, aki egy kijelentéssel "nem akarok katonát látni" szétkergette a hadsereget. Volt ennek a kormánynak egy pénzügyminisztere, akinek első dolga volt, hogy elszólja magát: "olyan adóztatást hozunk be, mondhatna- amilyenre a világtörténelemben nem volt példa". Erre úgy megijedtek a gazdag bonyevácok, hogy azonnal kimondották a Szerbiához való csatlakozást. Volt ennek a kormánynak egy földművelésügyi minisztere, aki ráfeküdt a térképre és elkezdte osztogatni a földet. Osztotta, osztotta, mindaddig, amíg a térképet egészen kihízták alóla, de ő ezt nem vette észre, csak osztott, szorzott, kivont. És volt ennek a kormánynak egy nemzetiségi minisztere, akit elméletével kinevettek a nemzetiségek és aki nem tudott egy négyzetméternyit megmenteni, de elveszíteni elvesztett mindent.

A kormány tehát elkövette azt a nagy hibát, hogy nemcsak hazabocsátotta katonáinkat, hanem valósággal kikérgette őket a laktanyákból. Megfeledkezett arról, hogy minden kulturnemzetnek szüksége van katonaságra, különösen pedig ilyen időkben.

Csoda-e, ha ilyen körülmények között ellenségeink minden oldalról átlépték őrizetlenül hagyott határainkat?

Szegyenszemre ölbetett kezekkel kellett néznünk a csehek behatolását is. Károlyi miniszterelnök megelégedett a tiltakozással. Ez persze mit sem használt. (Nyugatm. Hir. 1918. nov. 21.) Hiába tiltakozott Pozsony városa magyarsága mellett és az elszakítás ellen (u. o. nov. 23), miként tiltakozott Pécs városa majdnem ugyanezen időben az elszakítás ellen (u. o. dec. 3.) A csehek átkelve határainkon mindjobban közeledtek Pozsony városához is. Ellenállás nélkül történt meg Felsőmagyarország megszállása (u. o. dec. 6.)

Dec. 12.-én Pozsonyba is megérkezett a megszálló csapatokból nyolc francia tiszt 240 főnyi legénységgel (u. o. dec. 13.) Pozsony városának a cseh-szlovák hadsereg által történt megszállása azonban 1919. jan. 1.-én ment végbe. Ezt követte jan. 6.-án a város közigazgatásának átvétele. Zoch Sámuel madori evangélikus lelkész, akit a cseh-szlovák kormány már karácsony előtt kinevezett Pozsony vármegye és Pozsony város főispánjává (zsupán), már akkor kijelentette Jankó Zoltán kormánybiztos főispánnak, hogy a cseh-szlovák állam a megszállással egyidejűen Pozsonyt a cseh-szlovák köztársaság imperiuma alá helyezi. Az átvételt azonban vizkereszt napján hajtották végre oly módon, hogy a vármegyeházát megszállotta a cseh-szlovák katonaság, Zoch Sámuel cseh-szlovák főispán pedig megjelent a kormánybiztosi

hivatalban és Jankó Zoltán magyar kormánybiztos főispánt a hivatal feladására szólította fel. Jankó Zoltán tiltakozott Zoch Sámuel felszólítása ellen s azután átadta hivatalát. (U. o. 1919. jan. 7.) Zoch ugyanezen a napon nyilatkozatot tett közbe, mely leszögezi, hogy Pozsony városának a cseh-szlovák köztársasághoz való tartozása befejezett dolog és előírja, hogy mindenki ehhez mértelen viselkedjék. (U. o. 1919. jan. 7.)

Ezzel megkezdődött a cseh-szlovák állam berendezkedése Pozsonyban. Zoch Samu zsupán 1919. jan. 15.-én értekezletet hívott egybe, amelyen közölte, hogy Tótország kormánya, mely eddig Zsolnán működött, Pozsonyba teszi át székhelyét és hogy a szlovák minisztérium február 4.-én érkezik Pozsonyba. Előterjesztette egyúttal a szlovák minisztérium fogadásának programját is. Az értekezletre meghívottak közt, körülbelül 40 vezető között (Hanza Géza itélőtáblai elnök, Kánya Richárd polgármester helyettes, Vornes Samu alispán stb.) ott volt Polner Ödön, az egyetem rektora is. (Nyugatm. Hir. 1919. jan. 16.) Zoch Samu zsupán erre néhány napra (jan. 22.-én) nagyhangú falragasztokon tette közzé, hogy a szlovák kormány február 4.-én Pozsonyba érkezik és kérte a várost, hogy a fogadásban részt vegyen; közölte egyúttal a fogadás és a nap ünnepélyes programját is. (Hiradó 1919. jan. 24.)* Ezenkívül a rendőri sajtóiroda felkérte a háztulajdonosokat, hogy gondoskodjanak arról, hogy házaik fel legyenek lobogóva febr. 4.-én (U. o. jan. 31.)

Az egyetem hatósága azonban nem volt hajlandó arra, hogy a fogadásban részt vegyen. A tanács ilyenmű határozatáról a zsupánt Polner Ödön rektor udvarias formában értesítette, kifejtve, hogy a fogadási ünnepségeken való megjelenése az egyetem hatóságának erkölcsi lehetetlenség, mert résztvenni olyan ünnepségeken, "melyek Magyarország nagymértékű megcsönkítése feletti örömmel kifejezését is jelentik, a legszentebb hazafiúi érzelmekkel éles ellentétben van". (Polner Ödön rektori beszámolója az 1918-19. tanévről. - A m. kir. Erzsébet-tudományegyetem 1918-19. tanévi irataiból. 52. l.)

A levélre az egyetem rövidesen választ kapott. A "zsupán" jan. 28.-án kelt levelével az egyetemi tanácsnak szemrehányást téve határozatáért, az egyetemet bezárta s ott minden előadást megtiltott s egyúttal az egyetem tanárait rendőri felügyelet alá helyezte. (U. o. Függelék 4. sz.)

A Pozsonyban lejátszódó további események oly szoros összefüggésben vannak egyetemünk történetével, hogy rövid leírásuk mellőzhetetlen.

A pozsonyi egyetem megrendszabályozását a "zsupán" a sajtóban is közzétette. Azonban nem várt hatást ért el. Amikor ugyanis az egyetem magatartása köztudomású lett, az egész Pozsony magyarságára példaképpen és serkentőleg hatott s az egyetem magatartását a legkülönbözőbb oldalról üdvözölték. A hatás csak fokozódott, amikor az egyetem rektorát, Polner Ödönt, letartóztatták s a Ferenciek kolostorában két napig fogva tartották.

Amint az egyetem bezárása köztudomású lett, a pozsonyi szociáldemokrata párt vezetősége foglalkozott az egyetem megrendszabályozásával s a következő határozatot hozta: "A pártvezetőség azon tényben, hogy a cseh-szlovák kormány pozsonyi kormánybiztosa az egyetemet bezárta, az egyetemi tanárok pedig rendőri felügyelet alá helyezettek azon okból, mert a tanári kar a febr. 4.-én Pozsonyba érkező kormány fogadtatásában részt venni nem kíván, a lelkiismereti szabadság súlyos megsértését látja. De el kell itélni ezen tényért

*) Pozsony város cseh rendőrfőnökének rendelkezése szerint a "Nyugatmagyarországi Hiradó" pozsonyi napilap címéből a "Nyugatmagyarországi" szót el kellett hagyni 1919. jan. 18.-tól, úgy hogy ettől az időtől a lap "Hiradó" cím alatt jelent meg.

is, mert az egyetem bezárásával a tudományszomjas ifjúságot is megfosztja a tudás lehetőségétől. A szociáldemokrata párt a tanári kart Pozsony munkásságának teljes szolidaritásáról biztosítja és módot fog keresni, hogy ezen súlyos sérelem mielőbb orvosoltassék". (Hiradó 1919. jan. 31.)

A pozsonyi munkásság rövidesen a szlovák kormány elé terjesztette követeléseit (febr. 7.), amelyeknek nem teljesítése esetén a munkástanács határozata szerint Pozsonyban általános sztrájk fog kitörni. A 11 pont között szerepel mindjárt az 1. pont után "A népek önrendelkezési jogának, valamint a lelkiismereti szabadság elvének elismerése". A 2. pont "A pozsonyi tudományegyetem újból való megnyitása".

A szlovák miniszterium képviselői a tárgyaláson, mely február 9.-én folyt le, a követelésekre kijelentették, hogy az egyetem bezárása csak azért történt, mert "tüntetésektől tartottak". Most azonban meg fogják engedni az egyetem újból való megnyitását és azt, hogy tovább működhessenek, úgy mint eddig és az eddigi tanárok vezetésével. (Hiradó 1919. febr. 11.)

A 11 pontra kapott válasz azonban nem elégitette ki a munkásságot s emiatt általános sztrájk kezdődött és csak az élelmiszerüzemekben és közművekben folyt a munka tovább. (U. o.)

Az egyetem sorsáról egyébként a szlovák sajtóiroda a következő módon adott felvilágosítást. ("Slovenska tlačova kancellaria távirata, melyet a pozsonyi lapok 1919 febr. 11.-i számai adnak le):

Fel vagyunk hatalmazva a következők közzétételére: Zoch pozsonyi zsupán a pozsonyi egyetem előadásait egyidőre felfüggesztette, mert néhány egyetemi tanár ellenségesen viselkedett a cseh-szlovák köztársasággal szemben és féltő volt, hogy ellenséges érületüket átplántálhatják a hallgatók közé is, ahogy ez részben már meg is történt. Az ezen tényből kifolyólag elterjedt hírek, hogy az egyetemet bezárták, a valóságnak nem felelnek meg, az előadások rövid időn belül megkezdődnek és az egyetem, mihelyt rendezett viszonyok állanak be, átszerveztetik és pedig oly módon, hogy a cseh-szlovák köztársaság németajku polgárai is ki lesznek elégitve". (Hiradó 1919. febr. 11.)

Ugyanekkor a budapesti tudományegyetem tanárai megleghangu kiáltványt intéztek a pozsonyi egyetem tanáraihoz. A legbensőbb megértéssel és együttérzéssel köszöntik tanártársaikat és köszönetet mondanak nekik hazafias önfeláldozásukért. A tudományos munka erőszakos elfojtása, a tanári hivatás teljesítésének lehetetlenné tétele, mondja a többi közt a kiáltvány, oly égbekiáltó tény, amelynek föl kell ébresztenie az emberiség lelkiismeretét, amelynek a tudás szellemi és erkölcsi szolidaritásnak örökre vissza nem fojtható érzései révén, a jogtalanul szenvedő magyar tudósokért a szenvedő Magyarország felé kell fordítania a kulturált világnak a lelkét. (Hiradó 1919. febr. 11.)

Ilyen volt a helyzet, amikor febr. 10.-én az esti órákban a munkásság, miután összes követeléseik nem váltak valóra, újból proklamálta a sztrájkot. (A szlovák kormány bevonulásának és ünnepélyes fogadása napján ugyanis szintén sztrájkoltak). Amidőn a nagyközönség, a közalkalmazottak értesültek erről, minden különösebb megállapodás nélkül lelkük sugallatára hallgatva csatlakoztak a mozgalomhoz, helyesebben mindenki elhatározta magában, hogy a néma tüntetésben ő is részt vesz. Február 11.-én, kedden, megállott tehát minden.

A frise téli napon furcsa képet mutatott Pozsony. Nem nyitlak ki a boltok, a munkások ezrei nem indultak meg a gyárak felé, az iskolából a pedellus haza küldte a gyermekeket, a tisztviselők nem foglalták el az íróasztalok mellett a helyüket. Megszűnt a vérkerítés. Két napon át (febr. 11-12) nem ítélkezett még a bíró sem, nem adott össze az anyakönyvvezető, a bankok vasraosai zárva maradtak, nem közlekedett a vasut, a villamos vasut sem, sőt a bérkocsisok sem állottak ki a standra. Néma volt a város. Nem sztrájk volt ez, hanem nagy szent tüntetés. Senki sem beszélt össze, ilyent lehetetlen lett volna megszervezni. Egyszerűen az történt, hogy hetek-hónapok fájdal-

ma, keserősége tört ki az emberakból. Nyolcvanezer ember egyszerre akarta kifejezni, mit érez és mert a 80.000 ember pozsonyi, fegyelmezett, erős kulturájú, nem nyult erőszakos fegyverekhez, nem volt egy hangos szó: a némasága kiáltotta ki a világba: fájdalmunk van! panaszunk van! És ezt a panaszt meg kell hallania a világnak! (Hiradó 1919. febr. 11, 14.)

Ma már tudjuk: az erőszakos béke alkotóinak nem volt lelkiük felfigyelni és igazságot szolgáltatni sem erre, sem a másutt történt jajkiáltásokra.

A pozsonyi helyzet, a hangulat az egyetem erőszakos bezárásával romlott meg. Elnémították kis okból Pozsony büszkeségét. Ez bántott mindenkit és súlyos anyagi károsodást jelentett sok száz családnak. Aztán jött a szlovák kormány bevonulása (febr. 4.). A mód, a formák, ahogy az történt, a külső nagy parádé, legkevésbé sem állott arányban a lakosság lelkiállapotával. A keserűség nőttön nőtt, Ártatlan emberek letartóztatása, az összes budapesti, bécsi és más lapok kitiltása, a magyar állami tisztviselőktől a hűségeskü követelése, a drágaság fokozódása, mindez olyan elkeseredést idézett elő, hogy amidőn a munkásság határozatilag kimondotta február 11-re reggelre a sztrájkot, a nem szervezett összlakosság spontán, mint egy ember csatlakozott hozzá. (U. o.)

Két napig tehát néma, kihalt maradt Pozsony városa. E némaságban a becsületes polgárság nyilatkozott meg. Sajnos azonban február 12.-én vérbe borult a város. Ugyanazon a népgyűlésen, amelyen a munkásság ki akarta mondani, hogy 13.-án újból felveszi a munkát, egy aránylag kis incidensből kifolyólag rettenetes zürzavar támadt, aztán a cseh katonaság pár perc alatt szinte ostrom alá vette a várost és gépfegyvertűzzel, feltűzött bajonettel verte szét a népgyűlést, de minden kis csoportosulást, ártatlan járókolókat is. Az egyetemi kórház hullacsarnokában február 13.-án délben hét halottja feküdt már a szerdai utcai harcnak.

A munkásság 12.-én (szerda) délután 3 órára népgyűlést hirdetett a vásárcsarnok előtti térre. Ezen a gyűlésen akarták felhívni a munkásvezérek a népet, hogy miután a demonstráció oly fölényes formában nyilvánult meg, csütörtökön reggel (febr. 13.) vegye fel újból mindenki a munkát. A gyűlést a rendőrségen tudomásul is vették.

Már jóval két óra előtt megindult a népvándorlás a vásárcsarnok felé. Ezer és ezer ember sereglett itt össze, akik a legnagyobb rendben és csendben beszélgetve, várták a népgyűlés kezdetét.

Ekkor történt, hogy egy cseh katona ment arrafelé, ahol a népgyülekezett és egy fiúnak letépte a nemzeti színű kokárdáját. Letépte és a kis fiút meg is verte. A közel állók nem hagyták ezt, odaugrottak és most már a cseh katonát kezdték ütlegezni, aki ijedten szaladt haza a kaszárnnyába. Rövid idő múlva öt fegyveres katona ért a térre és minden előzetes felszólítás nélkül löni kezdték a népet. Lőttek és közben bajonettel hajtották maguk előtt az embereket. Az első halott is bajonetszurást kapott. Egy cseh katona a hátába döfte bajonettjét, ami elől jött ki neki. A szegény munkás odakapott a hátához, másik kezével a száját akarta befogni, amiből dőlt a vér, még tett két lépést előre, aztán összeesett. (Hiradó 1919. febr. 14.)

Mindegyre több katona jött a térre, akik már most gépfegyverrel is belelöttek a tömegbe. A rengeteg ember nem tudott már csak a számbeli nagysága miatt sem idejében elmenekülni. Befutottak a kapuk alá, a mellékutcákba, de persze kisebb csoportok alakultak újból és újból, úgy, hogy a katonáknak jó célpontjaik voltak. A vásártéren ekkor már szélteben-hosszában feküdtek a súlyos sebesültek és a pokoli lövöldözés közepette egyszerre csak megjelent Barrecca olasz ezredes, katonai városparancsnok ismert autója. Maga Barrecca ült az autóban. Amikor a szétkergetett tömeg meglátta őt, a mellékutcákból, kapuk alól kiözönlött és óriási lelkesedéssel üdvözölte a magyarbarát olasz ezredest.

Egyszerre megint 10-12 ezer ember volt a téren, akik örömujjongva vették körül Barrecca autóját.

Barreccának láthatólag jól esett ez az ováció és azonnal elrendelte, hogy a katonák vonuljanak vissza, a népet pedig néhány szóval megnyugtatta, hogy csak tartsák meg a gyűlést.

Erre a tömeg vállára emelte Barreccát és körülhordozta a téren. Amikor az ezredes vissza akart ülni az autóba, elcsuszott s ekkor történt az, hogy a cseh katonák puskatussal fejböverték. Barreccát úgy emelték bele az autóba, zsebkendővel bekötötték a fejét s a gépkocsit visszavitte lakásába, ahol orvosa, egy olasz katoniorvos azonnal ápolás alá vette.

Történt egy másik bonyodalom is. Valamelyik közeli ház emeleti ablakából egy magyar lobogót dobtak le a tömeg közé. Egy fiatalember felkapta a piros-fehér-zöld zászlót és diadalmasan hordták körül. Ez a fiatalember most a zászlót a téren levő egyik villamoslámpa oszlopfájára akarta kitűzni. Felkuszott az oszlopra, de ki már nem tűzhetette, mert újabb két lövés érte és lebukott a tömeg közé. Ezzel aztán felborult minden. A kaszárnyákból száz és száz katona érkezett rohamlépésben és valóságos sortűzet adtak le. Most már utcáról-utacára hajtották a népet, fellövöldöztek az ablakokba, belőttek a kapukon. Irtózatos zavar támadt mindenütt. Sikoltozás, káromló szavak, a sebesültek hörgése, katonai vezényszavak... Valóságos utcai harc volt ez, persze csak az egyik fél rendelkezett fegyverrel, a mi népünk védtelenül, kétségbeesetten menekült ahogy és ahová tudott. A népgyűlésből persze semmi sem lett.

Nyolc magyar halott és negyven sebesült lett onnok a cseh bihangságnak az eredménye. Földhöz ragadt szegény emberek pusztultak el a mannlicher golyótól és a bajonett hideg vasától. Szegény emberek, kiknek egyszerű munkászubbonya alatt forró szív lüktetett.

Igy a pozsonyi lapok. (Hiradó, 1919. febr. 11, 14, 16.)-

Az utólagos vizsgálat megállapította, hogy alaptalan volt a cseh katonák azon kifogása, hogy azért lőttek, mert a magyarok rájuk lőttek.

Ilyen légkörben és viszonyok között kellett az egyetemnek küzdenie fennmaradása érdekében. Polner Ödön rektori beszámolója részletes képet nyújt erről a küzdeletről. Az egyetem képtelenségnek tartotta, hogy Magyarország elveszítse Pozsonyt. Ezért kötelességének tartotta, hogy mindent megtegyen az egyetem további fennállása érdekében. E célból még november havában az egyetem illető szaktanárai (t. i. közjognak, politikának, közgazdaságtannak, statisztikának, földrajznak, történelemnek) "Pro Hungaria" cím alatt memorandumot dolgoztak ki, mely magyar, francia és angol nyelven jelent meg s melyben tudományos érvekkel igyekeztek kimutatni, hogy Magyarország tervezett szétdarabolása a természetes és történeti államalakulás elvével ellentétes, hogy ily szétdarabolás békére nem vezethet s kifejezést adtak annak a hitüknek, hogy ha Magyarország mindennek dacára szétdarabolatnék, a dolgok természetes rendje szerint idővel mégis fel fog támadni és területi épsége helyre fog állni. - Majd egy másik októberben is részt vett az egyetem. Kezdeményezte és aláírta a Pozsony város összes rétegei és intézményei által nyelvkülönbség nélkül aláírt, november 23.-án kelt azt a nyilatkozatot, mely szerint Pozsony város tiltakozik a Magyarországtól való elcsatolás ellen. - Erintkezésbe lépett az egyetem Pozsony megmentése érdekében akkori kormányunkkal is. De eredménytelenül. Így történt, hogy a csehek Pozsonynak 1919 január 1.-én történt megszállása után rövidesen az egyetemet is tulajdonukba vették. Ez január 6. és 7.-én történt. Az egyetem rektorának legelősebb tiltakozása mellett. Az egyetem rektorának, dékánjainak és könyvtárigazgatójának 1919. jan. 7.-én kelt idevonatkozó nyilatkozata hangsúlyozza, hogy "a pozsonyi egyetem és intézetei birtokában levő dolgokat úgy a fegyverszüneti, mint a hadviselés szabályaira vonatkozó hágai egyezmények alapján a békekötés esetleges ellenkező intézkedéseig a magyar állam tulajdonának tekintik". - Az egyetem működésének folytatása tárgyában pedig 1919. január 10.-én jött létre megállapodás az egyetem tanácsa és a Pozsonyba kinevezett cseh-tót "zsupán" között. E megállapodás szerint

az egyetem rektora a pozsonyi egyetemnek a cseh-szlovák állam tulajdonával való minősítése ellen óvást emelt s azt a nemzetközi joggal ellenkezőnek nyilvánította; a megszállás ténye következtében azonban a megszálló hatalom rendelkezéseihez való alkalmazkodás kénytelenségét elismerve, az egyetemi tárgyak megőrzése iránti felelősséget elvállalta és egyúttal annak a kívánságának adott kifejezést, hogy az egyetem, mint magyar egyetem működését tovább is zavartalanul folytathassa... Az egyetemi tanács a bekövetkezett megszállás folytán addig is, míg a kérdés nemzetközijogilag véglegesen meg nem oldatik, kész Pozsonyban a magyar egyetem működését tovább is folytatni... Az egyetem működésének továbbfolytatása tekintetében olyképp szándékozik eljárni, hogy az egyetem működése a teljes loyaltás követelményeinek megfeleljen..." A zsupán-kormánybiztos az a nyilatkozatban foglalt óvást "céltalannak jelentvén ki, más-különbö a nyilatkozat tartalmát tudomásul veszi és elfogadja s kijelenti, hogy ez alapon az egyetem zavartalan működését biztosítja, de egyúttal megfelelő biztosítékot kíván az iránt is, hogy az egyetemi ifjuság semmiféle, a cseh-szlovák állam ellen irányuló mozgalomban és tevékenységben részt ne vegyen..."

A cseh-szlovák kormánynak Pozsonyba való ünnepies bevonulása alkalmával a közintézmények és egyesületek vezetőit kényszerítették arra, hogy önmaguk és tagjaik a kormány fogadtatásában részt vegyenek. Az egyetem tanári kara -mint szó volt már róla- hazafias érzületénél fogva nem tartotta lelkiismeretével összeegyeztethetőnek, hogy részt vegyen ezen az ünnepségen, mely Magyarország megcsontításával kapcsolatos. Ezért a cseh-szlovák kormány az egyetemet bezáratta, a tanári kart rendőri felügyelet alá helyezte és az egyetem rektorát a kormány bevonulásának napján internálta, Hasonlóképpen internálta a munkásszervezetek vezetőit, mert az ünneplésben való részvételüket megtagadták. És csak a két napos általános tömegsztrájk hatása alatt bocsátotta őket szabadon.

Az általános felzudulás és a jelzett újabb tömegsztrájk következtében a cseh-szlovák kormány jónak látta, hogy az általa bezárt tudományegyetemet újból megnyissa. Ez Stefanek, a szlovák miniszterium közoktatásügyi előadója és Jehlicske Ferenc kinevezett egyetemi kormánybiztos jelenlétében 1919. február 18.-án történt. A bezárás miatt megszakadt beiratkozások ekkor folytatódtak s az előadások március elején kezdődtek meg.

Közben mindjobban tűnődött a remény, hogy a békekötés Pozsonyt meghagyja Magyarországnak. Bizonytalanra vált, hogy mi lesz az egyetem végleges sorsa. Juriga Nándor a pozsonyi tót egyetem létesítését követelte. (Hiradó 1919. márc. 12.) Zoch Samu zsupán Masaryknál történt kihallgatása után úgy nyilatkozott, hogy az egyetemen a jövő tanévben csak az orvosi fakultás kezdi meg biztosan működését. A bölcsészeti és jogi szak újból való megnyitása bizonytalan. Ugyanekkor az evangélikus hittudományi karnak szeptemberben való megnyitását kilátásba helyezték. (Hiradó 1919. ápr. 19.) Mind rosszabb hírek az egyetem jövője felől. Ezért megmozdult Pozsony és vidékének magyarsága. Majd az egyetem ifjusága is. 150 tagu egyetemi küldöttség járult Kánya Richárd polgármesterhez. Kreikor Aladár orvostanhallgató mondott beszédet és memorandumot nyújtott át a polgármestornak, kérve, hogy a város tanácsa illetékes helyen vesse latba szavát és befolyását a veszélyeztetett egyetem zavartalan továbbműködése mellett. (Hiradó 1919. máj. 1.)

Az egyetem tanácsa és tanári kara ilyen körülmények között szintén szükségesnek tartotta, hogy lépéseket tegyen az egyetemért a magyarság érdekében. Ezért küldöttséget menesztett Masaryk Tanáshoz, a cseh-szlovák köztársaság elnökéhez. Polner Ödön rektor vezetésével 1919. május 27.-én délelőtt 11 órakor tiztagu küldöttség jelent meg Masaryknál és arra kérte, hogy annak a nagyszánu magyarságnak az érdekében, amely esetleg a cseh-szlovák államhoz fog csatlakozni, a magyar egyetemi előadások lehetőségét biztosítsa. Masaryk válaszában kijelentette, hogy egyelőre nem lehet tudni, mily

nagyszámu lesz a magyarság a cseh-szlovák köztársaság keretében. Ettől fog függni, vajjon lehetséges lesz-e külön magyar egyetemet fenntartani, vagy nem, de mindenesetre szükség lesz átmeneti állapotra. Megnyugtató nyilatkozatot tett arra nézve, hogy a meglévő magyar egyetem semmiesetre sem fog hirtelen, átmeneti idő nélkül megszűnni. (Bőven erről lásd: Polner Ödön i. m. és Híradó 1919. máj. 28. és 29.)

Masaryk elnöknek ezen ünnepélyes formában adott biztosítása és lényegileg becsületszóra tett ígérete azonban üres ígéretnek bizonyult. Junius 12.-én jött a hire annak, hogy az iskola-választmány Prágában törvényjavaslatot fogadott el, mely szerint Pozsonyban négy fakultásu cseh-szlovák egyetemet fognak felállítani. (Híradó 1919. jun. 12.) Majd a kinevezett s kizárólag cseh és tót tagokból álló prágai "nemzetgyűlés" 1919. junius 26.-án tartott ülésén mindkét olvasásban elfogadta azt az indítványt, hogy a pozsonyi cseh-szlovák egyetem létesítését iktassák törvénybe. -Kommentárok szerint az előadások nyelve cseh vagy szlovák lesz. Csak a jogi fakultáson lesznek még rövid ideig magyar nyelvű előadások, de legkésőbb három éven belül itt is a cseh vagy a szlovák lesz az előadás nyelve. Az orvosi fakultás tanári székeinek betöltésére a cseh orvosi fakultás tanári kara fog javaslatot tenni.

Ugyanebben az időben junius hó első napjaiban a kommunista magyar offenzíva következtében nagyobb számu pozsonyi polgárt tartóztattak le tuszként a csehek. Polner Ödön rektor és Pekár Mihály orvoskari dékán szintén a tuszok sorában voltak. Ez az internáltság hat hétig tartott. Ebben az időben értesültek a lapokból internáltságuk székhelyén Luchacovicson, a prágai "nemzetgyűlés" határozatáról, mely szerint Pozsonyban a magyar helyébe cseh egyetemet állítanak fel. (Polner Ödön: i. m. 44. l.)

A prágai hivatalos lap augusztus 5.-i számában az orvosi fakultás hét cseh tanárának kinevezését tették közzé. A kinevezés híre, ha nem is volt meglepetés, váratlan esemény erejével hatott. A pozsonyi tudományegyetem vezetőségéhez ugyanis mindeddig semmiféle hivatalos értesítés az egyetem jövőjéről még nem érkezett s így mindeddig fennállott a remény, amelyet igen mérvadó szlovák körök véleménye és álláspontja is támogatott, hogy az egyetem átalakulása megfelelő átmenet alkalmazásával fog csak végbemenni. Masaryk Tamás, a cseh-szlovák köztársaság elnöke, amikor május 27.-én fogadta a pozsonyi tudományegyetem küldöttségét, azt a kijelentést tette, hogy az átmeneti állapotra szükség van s hogy kulturális szempontból sem látszik helyesnek, hogy a meglévő egyetem hirtelen megszüntessék. Hasonló módon nyilatkoztak ugyanezen alkalommal Prágában a közoktatásügyi kormány vezetői is, így hát érthető, hogy az orvosi fakultásnak minden átmenet nélkül való átalakítása, amire a kinevezésekből következtetni lehetett, milyen hatást váltott ki. De éppen ezek a legilletékesebb helyről elhangzott nyilatkozatok remélni engedték azt, hogy még mindig nem hangzott el az utolsó szó és hogy az iskolakérdés megoldása ügyében várható tárgyalások során sikerül a pozsonyi tudományegyetem jövőjére nézve is oly megoldást találni, mely megfelel a Szlovenszkóban élő nagyszámu magyarság jogos óhajának. Ezért Pozsony város kiküldöttei és a pozsonyi közoktatásügyi intézetek képviselői augusztus 14.-én felterjesztést intéztek Masaryk köztársasági elnökhöz és a cseh-szlovák kormányhoz, hogy miután az iskolakérdés bizonytalan helyzete miatt a legnagyobb nyugtalanság észlelhető, az iskolakérdés halasztassék el arra az időre, amikor az alkotmányos élet helyreáll s amikor az országos választások keresztülvitele után a polgárság törvényes képviselői útján a kérdés mikénti megoldására alkotmányos befolyást gyakorolhat. Ezen méltányos és kellően indokolt kérésnek teljesítése a közoktatás rendes folyását mivel sem gátolja, miután a prágai nemzetgyűlés határozata szerint 1919. október hó 28.-a előtt hozott magyar törvények továbbra is érvényben maradnak mindaddig, amíg azokat a nemzetgyűlés új törvénnyel nem módosítja vagy hatályon kívül nem

helyezi. (Hiradó 1919. aug. 15.) A memorandum egyébként 16 pontban kéri az iskolaügyek rendezését a cseh-szlovák kormánytól a magyarság és némettség méltányos óhajainak megfelelően. A memorandum 9. pontja az egyetemre nézve a következőket tartalmazza.

a.) A pozsonyi egyetem a jövő 1919/20. iskolai évben változatlanul fenntartassék.

b.) Amennyiben az egyetem végleges rendezése az egyetem átszervezését tenné szükségessé, az egyetem meghallgatásával és semmiesetre se hirtelen, hanem megfelelő átmenettel történjék.

c.) A jövőben a magyar fakultások mellett külön intézetekkel szlovák és német nyelvű fakultások, illetve tanszékek állíttassanak fel. (Hiradó 1919. aug. 24.)

1919. augusztus 22-ig hivatalosan a cseh orvostanárok kinevezését kivéve az egyetem jövőjére nézve még mit sem tettek közze. Tájékoztatlan a közönség. Tájékoztatlan a nagyszámu hallgatóság is, melynek jövője, existenciája függ a pozsonyi egyetem sorsának miként való eldöntésétől. Ilyen helyzetben mint a futótűz terjedt el Pozsony városában augusztus 22.-én az a hír, hogy a Pozsonyban működő egyetemi, középiskolai és más tanároknak, valamint tanítóknak és tanítónőknek, - tekintet nélkül arra, hogy állami, vagy felkezeseti iskoláknak a tanszemélyzetéhez tartoznak-e, névre szóló rendeleteket kézbesítettek, amelyek azt az értesítést tartalmazták, hogy elbocsájtották őket a cseh-szlovák köztársaság területén való szolgálatból. Az értesítések Srobár Lőrinc, Szlovenszko teljhatalmu miniszterének aláírását viselték. A pozsonyi cseh-szlovák miniszterium tanügyi osztályának ez az intézkedése nagy megdöbbenést idézett elő a pozsonyi magyarság körében. Azok után a nyilatkozatok után, amelyek éppen az utolsó hetek folyamán az iskolaügy méltányos rendezése tekintetében elhangzottak, joggal lehetett várni, hogy az iskolák ügyével oly szervesen összefüggő személyi kérdéseket is a méltányosság elvének alkalmazásával fogják elintézni s hogy a kormány intézkedését az összes érdekeltek között tárgyalások fogják megelőzni. (Hiradó 1919. aug. 23.)

Az elbocsátó levél szövege a következő:

"Az 1918. évi december hó 10.-i törvény 2. §-a értelmében (64. sz. törvénygyűjtmény) az iskola és nemzeti művelődésügyi miniszterium 1919. évi június hó 27.-én 26.794 sz. alatt kelt rendelete alapján Ön, mint olyan, kit a magyar kormány kinevezett vagy megerősített, de a cseh-szlovák kormány eddig át nem vett, a csehszlovák köztársaság területén iskolai szolgálatából elbocsátatik.

"Fizetésre, esetleg nyugdíjra vonatkozó igényével a budapesti magyar kormányhoz utasítatik, amellyel az Ön elbocsáttatását egyidejűleg közöljük.

"A pozsonyi adóhivatal utasítatik, hogy fizetését és a csehszlovák állam számlájára fizetett illetményeit az 1919. évi október 3.-án szüntesse be.

"Felhívom, hogy az Önre hivatalosan vagy nem hivatalosan bízott iskolai vagyont, valamint az iskola vagyonát képező kikölcsönzött tárgyakat (könyv, kulcsok stb.) személyes felelősség terhe alatt haladéktalanul adja át utódjainak és hogy a természetbeni lakásból 1919. aug. hó 31-ig minden esetre költözködjék ki. - Minister Dr. Vavro Srobár v. r."

Az elbocsátó levél hátára egyuttal bő tájékoztatás volt nyomtatva, mely az esetleges reaktíválás feltételeit tartalmazta. (Hiradó 1919. aug. 23.)

Az "elbocsátó levelet" az egyetem önmagára nézve tárgytalannak tekintette, mert addig sem tartotta magát a cseh-tót köztársaság szolgálatában állónak. Masaryk elnöknel, Habermann miniszternél és Drtina államtitkárnál táviratilag fejezte ki, hogy az elbocsátó levél ellenkezik az elnök által az egyetemnek adott ígérettel, de annak tartalmát tudomásul veszi s következményeit levonja. - Kétségtelenné vált ugyanis, hogy a magyar egyetemnek Pozsonyban való további fenntartásáról többé nem lehet szó. Nem maradt más hátra, mint előkészületeket tenni az egyetem átadásához. (Polner Ödön: i. m. 46 l.)

A cseh kormány iskolaügyi intézkedése Pozsonyban és a csehek-től megszállt területeken mindenütt a legnagyobb felháborodást váltotta ki. Maga Zoch Samu zsupán is helytelenítette a cseh kormány ilyenmő eljárását. A küldöttségek előtt, melyekben képviselve volt az egyetem is, kijelentette, hogy nem helyesli a tanárok és tanítók ügyének ilyen módon való elintézését és az esetből le is vonta a konzekvenciákat. *) (Hiradó 1919. aug. 23.)

Pozsony azonban semmiképpen sem akart megnyugodni a cseh kormány iskolaügyi s így az egyetemre vonatkozó intézkedéseiben sem. Ezért aug. 30.-án küldöttség jelent meg Srobar teljhatalmu miniszternél az iskolák ügyében és a miniszternek előadta, hogy a kormány eddigi intézkedései dacára bizik abban, hogy a kormány végeredményben azon kijelentések alapján áll, amelyek Masaryk és a kormány különböző tagjai ajkáról elhangzottak. Kéri, hogy a kormány ne csináljon tabula rasát. Tartson átmenetet. Mert hiszen a természetben nincsen ugrás, csak fokozatos fejlődés. - Ugyanekkor Fenyvessy Béla, az egyetemnek az 1919/20. tanévre megválasztott rektora külön tárgyalásra kért alkalmat a pozsonyi tudományegyetem ügyében. Mivel az orvosi tudományegyetem új tanárait már kinevezték, az egyetemi klinikák és intézetek átadásának, illetőleg átvételének szüksége áll elő. Ennek módzatait kell tüzetesen megbeszélni. Srobar miniszter kijelentette, hogy szept. 5.-re kéri tanácskozássra az egyetem tanári karának képviselőit, mely alkalommal a tanárok anyagi ügyeit is meg fogják beszélni. Ugyancsak Fenyvessy rektor tette szóvá a kiutasítási rendeletet is, amennyiben az elbocsátott tanszenélyzetet aggasztja az, hogy a rendeletet reá is alkalmazni fogják. E tekintetben megnyugtató nyilatkozatot kér a minisztertől. - Srobar kijelentette, hogy úgy jár el, hogy akiknek itt rendes foglalkozásuk van, vagy nem esnek az állam terhére, folyamodhatnak további itttartózkodásért. E rendeletet a nagy lakásinség miatt volt kénytelen kiadni. (Hiradó 1919. aug. 31.)

Pozsony városa azonban tovább megy. Elhatározzák, hogy az iskolaügy igazságos rendezéseért nagy küldöttséget menesztenek Prágába Masaryk elnökhöz. A bizottságban a pozsonyi tudományegyetem ifjúsága részéről Frühwald István, Modern Frigyes és Schuchter Sándor fognak részt venni. A bizottságban részt vesz Zoch Samu, a lemondott zsupán is. Masaryk elnök és Tusar miniszterelnök szeptember 6.-án d. e. 11 órakor fogadja a küldöttséget. (Hiradó 1919. szept. 4.)

Közben Pozsony város szept. 4.-i közgyűlésén a pozsonyi tudományegyetem orvostanárainak elbocsátása ügyében interpelláció hangzik el. A közvélemény még mindig abban a hiszemben van ugyanis, hogy csak az orvostanárok elbocsátásáról van szó, mert azideig a cseh kormány csak az orvosi tanszékekre nevezett ki tanárokat. Maszar Ágost bizottsági tag interpellációjában azt kérdezi, hogy hajlandó-e a polgármester az illetékes fórumoknál nyomatékosan és mielőbb oda-hatni, hogy Pozsony városa, de egész Szlovenszkó lakossága az egyetem, valamint a klinikák jelenlegi állásáról minél előbb megnyugtató felvilágosításokat kapjon, már csak a gyógyulást kereső megszámlálhatatlan beteg, de különösen az egyetemi hallgatók százai érdekében is, akik tanulmányaikat eddig magyar nyelven kezdték és nemzetiségi különbségre való tekintet nélkül, sikerrel csak ezen a nyelven fejezhetik be? - Az interpelláló megokolásában előadja, hogy felszólalását sem politikai, sem nemzetiségi szempontok nem irányítják, de súlyos veszteségnek tartja, hogy Bakay, Hein, Pekár, Herzog Imre professzorok és többi kiváló társaik elhagyni kénytelenek Pozsonyt és Szlovenszkót. Ezek oly kiváló szakEMBEREK, hogy többet kö-

*) Zoch Samu zsupán az iskolaügyek miatt augusztus 22.-én állásáról lemondott - a cseh lapok szerint a magyar tanárok elbocsátása miatt - s lemondását aug. 31.-én fogadták el.

zülök meghívtak neves külföldi egyetemekre is. De nemcsak mint orvosok és tanárok voltak kiválóak, hanem mint emberek is valóban áldásos munkát végeztek a lakosság érdekében, melyet a legkínosabban érint az, hogy az ismert és kedvelt orvosprofesszorokat elküldik és ismeretlenekkel töltik be helyüket, akik sem nyelvünket, sem vidékünket, sem szokásainkat nem ismerik. De még ha szlovák nemzeti álláspontra helyezkedik, akkor sem helyeselheti az egyetemi tanárok elbocsátását. Sok száz és száz szlovák szülő járatta eddig fiát a magyar egyetemre, ahol a tanítás magyarul folyt; ezek nem is képesek most más nyelven folytatni tanulmányaikat. Ha pedig átmennek más országba tovább tanulni, oklevelük a cseh-szlovák kormány rendelete értelmében itt nem érvényes. Ezért elengedhetetlen az átmeneti állapot! Az orvosi tudomány internacionális. A betegségek nem ismernek nemzetiséget, tehát nem engedhető meg, hogy elvesszük orvosi fakultásunk nagytudományu orvosait csak azért, mert magyarok. Kéri a polgármestert, fejezze ki magasabb helyen a város közönségének azt a kívánságát, hogy az orvostanárok maghagyassanak helyükön, amelyet eddig oly kiváló eredménnyel töltöttek be.

Dušek zsupánhelyettes szerint ugyanis küldöttség megy Prágába, ezt a bizottságot kell tehát utasítani, hogy a pozsonyi tudományegyetem, nevezetesen az orvostudományi fakultás kérdésében is lépjen érintkezésbe az illetékos tényezőkkel. A zsupánhelyettesnek az a véleménye, hogy a kérdést közmegegyezésre meg lehetne oldani a párhuzamos tanszékek felállításával. Minthogy a távozó tanárok ugyanis megkapják egy évi illetményüket, pénzügyi akadály nem volna a dolognak. Javasolja, hogy a képviselőtestület ilyen értelemben való eljárásra utasítsa a Prágába utazó küldöttséget.

A közgyűlés egyhangulag ilyen értelemben határoz. (Hiradó 1919. szept. 5.)

A nagy küldöttség ilyen előzmények után volt kihallgatáson Masaryk elnöknel és Habermann közoktatásügyi miniszternél. Masaryk elnök a küldöttség meghallgatása után röviden megismételte, amit máj. 27.-én az egyetem küldöttségének mondott: "átmenetnek kell lennie". Ami az egyetemet illeti, azt mondotta: "ami meg lett ígérve, azt meg is kell tartani. Ha a tanár urak fizetést kapnak, úgy tanítsanak is! Nem lehet az embereket az utcára kidobni". - Habermann miniszter sem mondta ki az utolsó szót, mert "még tárgyalás alatt van az iskolakérdés. Ami az orvosi fakultást illeti, átmeneti állapotot fognak teremteni oly módon, hogy magyar tanfolyamokat fognak létesíteni. A jogi fakultás egyelőre marad. A bölcsészeti fakultás, mint leggyengébb, valószínűleg meg fog szünni". (Hiradó 1919. szept. 9.)

Ugyanakkor az egyetemi polgárság képviselői is átnyújtották Masaryk elnöknek és Habermann miniszternek az orvosi fakultás hallgatóinak memorandumát - abban a hiszomben, hogy csak ennek a megszüntetéséről van szó - és kérték, hogy a magyar előadási nyelv fenntartásának legalább néhány évi meghatározott átmeneti időre, hogy a háború következtében amugy is megkárosított ifjúság ne legyen megfosztva attól a lehetőségtől, hogy élete célját elérje. Habermann miniszter ekkor azt a kívánságát fejezte ki, hogy kellő információ kedvéért már most írják össze mindazokat a szlovenszkói orvostanhallgatókat, akik az ősz folyamán Pozsonyban magyar előadásokat óhajtanak hallgatni.

A közoktatásügyi miniszter eme kívánságának megfelelően a pozsonyi egyetem ifjúságának vezetői a lapokban felhívást tettek közé (lásd pl. Hiradó 1919. szept. 13.), melynek eredményeképpen hat nap alatt összesen 450 szlovenszkói illetőségű orvostanhallgató jelentkezett. Ez a nagy szám mutatta, hogy mennyire jogosak voltak az egyetemi hallgatók vezetőinek Prágában Masaryk elnök, illetőleg a kormány tagjai előtt tett kijelentései s méltán jogosak az orvostanhallgatók kívánságai is, hogy t. i. az előadásokat az orvosi karon magyar nyelven is okvetlenül folytassák, még pedig nem kurzusszerűleg, ahogy eredetileg Prágában tervezték, hanem nagyon szükséges az is, hogy a jelenlegi tanárok megmaradjanak helyükön.

A pozsonyi tudományegyetemnek a cseh-szlovák hatóságok által való átvétele Drtina közoktatásügyi miniszteri államtitkár kijelentése szerint szept. 15.-re volt kitűzve. Az egyetem vezetősége részéről megtörténtek az összes előkészületek az egyetem és az egyetemi intézetek átadására nézve. Az átvétel céljából azonban sem az egyetem központi épületében, sem az egyetemi klinikákon senki sem jelent meg. Ehelyett a pozsonyi cseh-szlovák miniszterium közegészségügyi osztálya közölte az egyetem vezetőségével, hogy a prágai közegészségügyi miniszterium értesítése szerint a pozsonyi egyetem, illetőleg az egyetemi kórházak átvétele szeptember 22.-én fog megtörténni. Az egyetemi tanács ezért szept. 15.-én este Fenyvessy Béla rektor elnöklésével ülést tartott, melyen a rektor jelentést tett a tanácsnak az átvétel új határnapjáról. (Hiradó 1919. szept. 16.)

A cseh kormánynak a pozsonyi egyetemmel szemben elfoglalt álláspontjáról, szándékairól - az eddigi ígéretekkel és biztosításokkal szemben - tiszta képet nyújt a napokban Srobar Lőrinc miniszternek a prágai nemzetgyűlésen mondott beszéde Stodola képviselő interpellációjára. Beszédének idevonatkozó része a következőképpen hangzik:

"...Nem fogjuk tűrni, hogy a felkezeleti tanítók az egyház cége alatt ellenünk agitáljanak és tisztán szlovák községekben tovább magyarosítsanak.

"Ezen okból nem hagyhattunk Pozsonyban magyar egyetemet, hanem cseh-szlovák egyetemre alakítottuk át. Hogy az egyetem újjászervezése során bármilyen hibák vagy visszaélések történtek volna, az annál is inkább valótlán, mert a nemrég alapított egyetem csak csonka egyetem volt. Így pl. az orvostudományi karnak csak három klinikai évfolyama volt és ezeken is a tanárok egész sora hiányzott úgy, hogy ez a fakultás képtelen volt végzett hallgatóinak megadni a doktorátust és lehetlenség tőlünk azt kívánni, hogy új magyar tanszékeket állítsunk fel. Annál kevésbé lehet ezt tőlünk kívánni, mert a szlovákoknak a múltban 50 év alatt nem sikerült egyetemen egy magánközépiszkolát vagy egyetemet kieszközölnünk. Magyar egyetemre a cseh-szlovák államban ezidőszereint egyáltalán nincsen szükség. Nekünk meg lesz a cseh-szlovák jogunk, tehát nem taníthatunk magyar közjogot. Továbbá igen sok bölcsészünk van a magyar középiszkolák részére és nem fogjuk az ő számukat szaporítani.

"Ami az elbocsátott tanárokat illeti, a minisztertanács egy évi fizetést engedélyezett nekik végkielégítés gyanánt, az éhség tehát nem fenyegeti őket. (Hiradó 1919. szept. 18.)

Mint hogy Srobar miniszternek magyar gyűlöletből fűtött beszéde az egyetemre nézve valótlán adatokat tartalmazott, Fenyvessy Béla rektor jónak látta a lapok szerkesztőségéhez a következő értelmű levelet intézni:

"A prágai nemzetgyűlésen a pozsonyi magyar egyetem ügyében lefolyt vitával kapcsolatban tisztelettel kérem a következők közzétételére:

1. A magyar egyetem orvosi fakultásának három felső, ugynevezett klinikai tanfolyama teljes, amennyiben az összes kötelező tantárgyak rendes tanszékek által vannak képviselve, egyedül a bőrkórtani tanszék tanára, Veress Ferenc, a kolozsvári egyetemre hivatott mag a tanszéke közismert okoknál fogva nem volt betölthető. Azonban a bőrkórtani előadásokat a tanszék asszisztense kifogástalanul ellátta.

2. A pozsonyi magyar egyetem orvosi fakultásán a hallgatók tanulmányaikat nemcsak be tudták fejezni, hanem az orvosi diplomát is megszerezhették, amiről tanuskodik az a tény, hogy a múlt tanévben egyetemünkön 18 jelöltet avattunk orvosdoktorrá.

3. A magyar orvosi fakultás tényleg csonka, mint ahogy a cseh-szlovák orvosi fakultás is csonka lesz annyiban, amennyiben az első és a második évfolyam tanszékei nincsenek betöltve. Meg kell azonban jegyezni, hogy egyetemünk részéről az ezen két tanévhez szükséges tanárok kinevezése iránt a jelölések már 1918 júliusában megtörténtek, a tanintézetek (fizika, kémia, élettan és anatómia számára) a befejezéshez közel állottak akkor, mikor Pozsony megszállása bekövetkezett. Hozzátehetjük még, hogy a múlt tanév nyári pótszemesztérében már a másodéves hallgatók is oktatást nyertek és minden előké-

szület megtörtént arra, hogy az ősszel -egyenlőre helyettes tanárok igénybevételével- az első évfolyam is megnyitassék, amivel az orvosi fakultás teljessé lett volna".-(Hiradó 1919 szept.21.)

Hasonló nyilatkozatot küldtek be a szerkesztőségekhez a pozsonyi orvostudományi kar hallgatói is.

Ilyen előzmények után kezdődött meg szept.22.-én a tudományegyetem átadása. Szept.21.-én (vasárnap) este külön bizottság érkezett Prágából Pozsonyba, hogy a magyar tudományegyetemet a cseh-szlovák állam birtokába vegye. Minthogy az átvétel legfontosabb és legkényesebb tárgyát az egyetem kórháza és klinikái alkották, minthogy továbbá az orvostudományi kar új cseh tanárai már ki voltak nevezve, az átvételi bizottság nagybárá orvosokból állott. Az átvétel-átadás művelete cseh-szlovák részről Mlčoch közoktatásügyi miniszteri osztálytanácsos vezetése alatt ment végbe. Magyar részről Fenyvessy Béla rektor képviselte az egyetemet és vele együtt a magyar államot. A cseh-szlovák közegészségügyi miniszterium, melynek hatáskörébe az egyetemi kórházak tartoznak, az új orvostanárokon kívül gazdasági és kezelési szakközvegeket küldött Pozsonyba az átvétel fogantatásáért. Az átvevő bizottság körülbelül 40 emberből állott. Ezek egy része a következő:

Mlčoch min. oszt. tan., a bizottság vezetője, Halck, a pozsonyi miniszterium közegészségügyi előadója, Drubek min. tanácsos, Margl, a prágai kórház igazgatója, továbbá az új tanárok: Hynok Keresztély, a pathologia és a belső betegségek therapiája tanára, a pozsonyi egyetem cseh-szlovák rektora, Kostlivy Szaniszló a sebészet tanára, Müller Gusztáv, a szülészet és ginekologia tanára, Mysliveček Zdenkó a pszichiatria és neurologia tanára, Kadlicky Román a szemészet tanára, Spilka Antal, a pathologikus anatomia tanára, Bralík György, a gyermekgyógyászat tanára. A tanárokon kívül az új asszisztensek és szemvévőségi tisztviselők jelentek meg.

A bizottság tagjai szept.22.-én délelőtt kévéssel 10 óra után megjelentek az egyetem orvoskarának dékáni hivatalában, mely a Kórház utca végén levő Schiffbocok-féle palotában volt elhelyezve. Ott Pokár Mihály dékán fogadta őket és felkérte a bizottságot, hogy az elvi jelentőségű ügyek tisztázása végett mindenekelőtt forduljanak az egyetem rektori hivatalához. Erre valamennyien Pokár dékán kíséretében elmentek az egyetem központi épületébe. (Káptalan u.l.), ahol Fenyvessy Béla rektor és az egyetemi tanács tagjai a megjelentek szűkebb körű bizottságával együtt féltizenkettőkor tanácskozássra ültek össze.

Mlčoch osztálytanácsos, a bizottság vezetője, közölte a magyar egyetemi vezetőséggel, hogy a bizottság a pozsonyi tudományegyetem átvétele céljából jelent meg. Fenyvessy Béla rektor az egyetem vezetősége nevében tiltakozását fejezte ki az átvétel ellen, mert azt időelőttinek és a nemzetközi jogba ütközőnek tartja. E tiltakozás után az átadásra vonatkozó elvi módokat és részleteket beszélték meg. Ez a tanácskozás mintegy másfél óráig tartott.- A délután folyamán azután megtörtént a klinika és intézetek egy részének átvétele. 23.-tól már az új cseh tanárok vezették a klinikákat. Az egyetemi klinikák épületei elé szept.21.-én este cseh katonai őrséget állítottak.- Az átvevő bizottság vezetője, Mlčoch osztálytanácsos az átvétel során csodálkozását és elismerését fejezte ki a fölött, hogy az egyetemi klinikák és intézetek milyen gondnal és mennyire modernül voltak vezetve és berendezve. A tanácskozás során szóba kerültek a kilátásba helyezett magyar orvoskari előadások is, de Mlčoch kijelentette, hogy magyar előadások az orvosi fakultáson nem lesznek. A cseh előadásokkal párhuzamosan azonban német előadásokat is fognak tartani az orvostudományi karon, ezenfelül pedig a prágai német egyetemen is módjukban lesz előadásokat hallgatni azoknak az ifjaknak, akik a cseh nyelvet nem értik. A magyar orvoskari előadások megszüntetésére nézve Mlčoch előadta, hogy a magyar orvosi fakultás nem volt teljes. Erre Fenyvessy rektor előadta az okokat, melyek a pozsonyi magyar orvosi kar teljes kialakulását addig hátráltatták. Kijelentette,

hogy az orvostudományi kar teljes egészében való működésére minden előkészület már megtörtént és hangoztatta, hogy a cseh-szlovák fakultás egyenlőre szintén csonka lesz. (Hiradó 1919. szept. 23.)

Ugyanezen időben 589 orvostanhallgató jelentkezett már, kik az orvostudományt magyarul óhajtották végezni. (U. o.)

1919. szept. 23.-án átvették a csehek folytatólag: a kórbonctani intézetet és megnézték az egyetemi célokra kiszemelt telkeket és épületeket, nevezetesen az Esterházy-teret, a helyőrségi kórházat és a Belnay-utcában levő három házat (volt gyalogsági kaszárnyát), melyben a közegészségügyi, az élettani, a bonctani, a fizikai és a kémiai intézet nyertek volna a magyar egyetem fennállása esetén elhelyezést. Ekkor cseh-szlovák vasuti és mérnöki hivatalok voltak benne elhelyezve. - Utána következett a kórház gazdasági berendezésének: konyha, mosóház, gépház megtekintése és átadása. Ennek befejeztével a Schiffbeck-féle kert megtekintése és átadása a rajta levő épületekkel, apáca lakkal stb.-vel együtt.

Ezen a napon vették át az illetékes pénzügyi szakközegek az egyetemi kórház adminisztrációját: számvevőséget, pénztárt, irodát stb. Minden átvett épület kapujára katonai őrséget állítottak.

Délután volt a Széchenyi utcában levő gyermekklinika és a szemben levő egyetemi internátus átadása az egyetem új rektorának kezébe. A szemle és átadás, átvételi művelet e napon a Torna utcában levő női klinikán ért véget.

A következő napon (szept. 24.) a bizottság a rektori hivatalt és quaesturát vette át Fenyvessy rektortól, Entz professzortól pedig az egyetemi kórház irodáját. Majd megnézte a Ianfronconi telket, mely a rajta levő épületekkel és egyéb befektetésekkel együtt az egyetem tulajdonához tartozott. (Hiradó 1919. szept. 25.)

A pozsonyi egyetem átadása -kivéven az egyetemi könyvtárat- szeptember 25.-én fejeződött be. Az átvételre kiküldött bizottság Mlčoch Ferenc osztálytanácsos elnöke alatt együttes ülést tartott Fenyvessy Béla rektorral és az egyetemi tanáccsal. Ez alkalommal véglegesen megállapították és két példányban aláírták az átadási-átvételi jegyzőkönyv szövegét, melynek kölcsönös kicserélésével az átadási művelet formai része is véget ért. (Hiradó 1919. szept. 26.)

A pozsonyi egyetem átvétele alkalmával megállapították, hogy csak a jogi kar tanárai fognak továbbra is egyetemi tevékenységet folytathatni. A többi magyar egyetemi professzor megválni kénytelen katedrájától. - A magyar jogi- és államtudományi kar a cseh-szlovák kormánnyal kötött megállapodás értelmében 1919/20. tanévtől számított 3 tanéven keresztül továbbra is mint magyar kar fog fennállani. A beiratkozások 1919. okt. 1-15-ig tartanak. Az előadások okt. 15.-én kezdődnek. Beiratkozásra csak azok jelentkezhetnek, akik azon félév előtt legalább egy jogi szemesztert hallgattak. (Hiradó 1919. szept. 24. és okt. 5.)

Ugyanezen napokban (szept. 24-25.) Mlčoch min. osztálytanácsos és Hynek Keresztély rektor tárgyaltak az orvostanhallgatók képviselőivel, Frühwald Istvánnal és még két hallgatóval. Abban állapodtak meg, hogy a pozsonyi egyetem orvoskarán asszisztensek fognak magyarul előadni, miután a volt magyar egyetemi tanárok nem maradnak. E magyar előadások megtartásának kötelezettségét az egyetem átadási jegyzőkönyvébe is felvették. Eszerint a magyar előadásokat asszisztensek végzik. Erre az orvosi karra csak a cseh-szlovák köztársaságban honos ifjak iratkozhatnak be. E tárgyalások eredményét a cseh-szlovák közt. miniszternek még meg kell erősítenie. (Hiradó. 1919. szept. 27.) E tárgyalások végleges eredménye: a prágai iskolaügyi tanács Masaryk és Habermann ígéretei ellenére, nem engedte meg azt, hogy a pozsonyi orvosi karon cseh, magyar és német előadások párhuzamosan tartassanak, - ellenben helyett az egyetemen "vegyes nyelvű" előadásokat fognak tartani, miért is az orvostanhallgatók nyelvi szempontból csoportokba lesznek osztva. (Hiradó 1919. okt. 3.) - A későbbi pozsonyi lapok szerint a csehek még ezt az ígéretüket sem tartották be. (Hiradó 1920. jul. 20-21.)

Hátra volt még az egyetemi könyvtár átadása. Ez 1919. október 10.-én történt meg. A csehoket Chaloupecky Vaclav a szlovákországi könyvtárak és levéltárak állami felügyelője és Ember János, az egyetemi könyvtár kománybiztosa, a pozsonyi magyar Erzsébet-egyetem könyvtárát pedig Kumlik Emil, az intézet eddigi igazgatója képviselte. Az átadás-átvétel tárgyai voltak: a Klarisszeum nevű (volt kir.kath.főgimnázium) épület, az ott elhelyezett könyv- és folyóiratgyűjtemények, nevezetesen a volt kir.jogakadémia, a volt városi és az ugynevezett régi (azelőtt jezsuita) könyvtár, valamint azok butorzata és egyéb berendezése. Az egyetemi könyvtárt az addigi személyzettel vették át, Kumlik Emil azonban újból a város könyvtáránál vállalt állást, melyre Zoch Sámuel zsupán hivatala utolsó napjaiban nevezte ki. (Híradó 1919.okt.11.)

* *
* *

Egyetemünk pozsonyi élete- mint rövid összefoglaló története téből kiviláglik- szakadatlan küzdelem volt. Hosszu küzdelem előzte születését, erős harc kísérte fennállásának első éveit. A világháboru egetverő dübörgése, majd a forradalom rekodt és esztelen zaja, végül -és ez a legkinosabb- gyáva hullarablók bitorlása akadályozták működését. Ebben a küzdelemben fejet kell hajtának Pozsony és népe előtt, mely az ősi hagyományok pillérein és igen nehéz viszonyok között fogant egyeteméért, annak fennmaradásáért mindent megtett, amit csak tehetett. És fejet kell hajtának az egyetem előtt, melynek vezetői szinte erejükön felül küzdöttek a magyarság érdekében a pozsonyi magyar egyetem további életéért. Nem rajtuk mult, ha küzdelmük nem járt sikerrel.

Amint egyetemünk a szept.22-25.közt történt "átvétellel" hontalanná vált, az volt a szándékuk a magyar tanároknak, hogy a béketárgyalásokat Pozsonyban várják be. Hátha kedvező eredménnyel járnak a béketárgyalások s Pozsonyt az entente-hatalmak ítélte Magyarországnak juttatja?! És akkor pozsonyi működésüket újból felvehetik?! A trianoni gyászos békeparancsot azonban nem Pozsonyban érték meg. A cseh hatóságok gondoskodtak róla hogy lehetetlenné válják további ottmaradásuk. Gondoskodtak rendőri felügyelet alá való helyezéséről, kitiltásokról, a lakások erőszakos és kinéltlen lefoglalásáról, majd politikai üldözésekről. A tanárok legnagyobb része kénytelen volt egymásután otthagyni Pozsonyt és Budapestre költözni.

Mint látni fogjuk, ott is tovább folyt a harc, Budapeston és később Pécsen is tovább kellett küzdeni a m.kir.Erzsébet-tudományegyetem fennmaradásáért. *)

vitéz dr.Szabó Pál.

*) Az egyetem egyes éveinek és eseményeinek részletesebb leírására tájékoztatót nyújt bibliografián, melyben azonban mellőztem a tanárok életére és irodalmi munkásságára vonatkozó adatokat. Ezeket az egyetem. irodalmi munkásságáról és élettrajzi adatairól szóló részben hozom.